

Deus autem doni omnis quod donat, et simul ipsius donationis gratia est liberalis est auctor, uno creator. Verum Noster *dat*; veritatem *datum*, quia ipse per metonymiam ipse actus significat obiectum, puta datio significat datum, sive donum, dem ergo est « datum optimum », quod « donum perfectum »; utitur enim exaggeratione S. Jacobus ut donum Dei amplificet. Sapienter Trismegistus in *Asclepio*: « Omnis Deus, ait, et ab eo omnia, et ejus voluntatis omnia: quod totum est bonum, decens, immutabile, prudens, ipsi soli sensibili et intelligibili: et sine hoc ne fuit aliquid, nec est, nec erit: omnia enim ab eo, et in ipso, et per ipsum. »

Nota secunda, per *datum* et *donum* posse cum Didymo quodlibet accipi, sive illud sit natura, sive gratia, sive gloria: omnia enim dona et opera Dei optima et perfecta sunt. *Genes.* 1, 31; *Deuter.* xxxii, 4. Proprie tamen duo posteriora spectat S. Jacobus, aliquid enim fidicet quod donum fidei, sapientie et patientiae a Deo acceperant, certaque spe expectabant donum gloriae: unde Thomas Anglicus *datum* accommodat donis, que dantur in via, *donum* iis que in patria. Quocirca recte primo, hunc locum contra Pelagianos, negantes gloriam ad bene vivendum a Deo postulandum esse, infortunat Concordium Araucanicum, *Con.* ult., et saepe S. Augustinus, quin et Theophilus in Concilio Ephesino per *donum* accipit Spiritum Sanctum, ejusque dona, puta remissionem peccatorum, sanctitatem, sapientiam, etc., que Christus e coto in filios suos demittit. Alii accipiunt ipsumsum Christum, qui seipsum cum suis donis immenso amore nobis dedit, et indies dat. Hic enim est *datum* optimum et *donum* perfectum, idque multipliciter: nam, ut canit Ecclesia ex Thoma:

Se nascens dedit solum,
Conversus in edulum,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in preium.

Secundo, recte quoque Auctor Imperfici, homil. 39 in *Mattheum*, donum perfectum adaptat ad potestatem regiam Principium et Prelatorium: hec enim omnis a Deo descendit et datur, ut docet Apostolus *Roman.* xii, 4; quin et Titus Imperator apud Suetonium non timebat insidatores, dicente « principatum r. lo dari ». Melius Agatho Pontifex, epist. ad *Herculem* et *Tiberium*, per *donum* optimum accipit sapientiam principium, qua cognoscere et confiteantur se potestatem a Deo acceperisse, nec eam possit sub prudenter et viribus recte administrare, sed ad hoc egere directione Dei et sapientia ab eo infusa: hoc enim esse donum Dei optimum.

Tertio, S. Jacobus vult fidicet poscere a Deo non quale datum et donum, sed optimum et perfectum, tum quia Christianismus est status et professio vita optimae et perfectae; tum quia

Christianos vult eniti ad omnem Christianismi perfectionem: uti revera enitebantur ejus aero primi Christiani. Vult enim eos pollere exigua sapientia et patientia, ut summe gaudent in tentacionibus, persecutionibus et martyriis. Quocirca Cassianus, lib. II *Instit.*, cap. x, post « donum perfectum » accipit « perfectionem virtutum; et S. Fulgentius, lib. I, epist. 4: « A Deo, inquit, emanat talius bone voluntatis non tantum principium, sed et perfectio. » Id probat ex S. Jacobo dicente: « Omne datum optimum, etc. Deus enim est qui operatur in suis et velle et perficie. » Et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, ac S. Augustinus, lib. I *De Virgin.*, cap. iv, per « donum optimum et perfectum » accipit virginitatem, quam virgo non sibi, sed Deo humiliter scribere debeat, uti docet Apostolus, *Corinth.* vii, 2. Cyrillos vero, lib. IV *In Joannem*, cap. xxv, per « donum optimum et perfectum » accipit perfectam cognitionem Christi et veritatis; hanc enim esse summam gloriam, ideoque a solo Deo exceptandam: cognitionem (inguum) non nudam et aridam, sed Dei amore informatam et ardentem. Summum enim Dei donum est charitas, *1 Corinth.* xii, 1. Glossa vero accipit gloriam robustam et virtutem perfectam, qualis baptismi datur in Sacramento Confirmationis. Alii idipsum adaptant vite religiosa: hec enim optima est et perfecta. Ita noster Alvarez, lib. V, part. I, cap. 1. Alii per « donum optimum » accipiunt tribulations et cruces: has enim vers. 2 vocavit omne gaudium. Alii accipiunt Eucharistiam. « Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum et vinum germanas virgines? » *Zach.* ix, 17. Hec partialia dona sunt, non « omne donum », ut ait S. Jacobus.

Denuo humilis et veras fidicet sapientia et confiteatur cum S. Augustinus, *Soliloq.* cap. xv: « Si quid boni est, parvi vel magni, donum tuum est, Domine et nostrum, non nisi malum est. Unde igitur gloriabitur omnis caro? Numquid de malo? Ille non est gloria, sed miseria. Sed num quid gloriabitur de bono? Tuum, Domine, est bonum, tua est gloria: qui enim de bono tuo gloriam sibi querit, et non tibi querit, ille fur est et latro, et similis est diabolus, qui voluit furi gloriam tuam. »

DESCENDENS A PATRE LUMINUM. — « Patrem luminum » vocat Deum et SS. Trinitatem. *Primo*, quia respicit ad sapientiam, quam dixit postulandum a Deo: sapientia autem est lumen mentis, cuius pater, id est auctor, est Deus.

Secondo, quia respicit ad solem; hic enim est pater omnis luminis in mundo. Nulla enim creatura corporea ita representat Deum, sicut sol: Deus enim est sol quidam increatus, lucidissimus et beneficissimus, qui omnia sua beneficentia luce et radiis illuminat, vivificat et perficit. Unde S. Dionysius, cap. iv *De Divin. Nomin.*: « Clara (ait) expressaque divinitatis imago est

magnus hic sol, totus lucens, ac semper splendidus, omnibus etiam quae ejus lucem capere possunt, collucet, habetque lumen per omnia diffusum, sursum et deorsum. Ac si quid est quod de eo non participet, id ejus luminis tenuitatem aut parvitudinem non est tribuendum, sed illi, que quia apta non sunt ad sapientium lumen, ad id capiendum non explicantur. Itaque illius radium immensa splendoris magnitudo penetrat, ad vitam excitat, alit, auget, absolvit, purgat, renovat: ac lumen mensura est et numerus horarum, diuinum totiusque nostri temporis; colligit conseruantque ad omnia que videtur, que conseruantur, que illustrantur, que calescent, et uno nomine ea quae ab ejus splendore continentur: itaque *hunc*, id est sol, dicitur, quod omnia *lumen*, id est, congregat colligat dispersa: eaque omnia eum expulst, que sensu percipiuntur, aut quod cernere cipiunt, aut sentire, illustrari, calescere, omninoque contineri a lumine. » Ecco hic est pater luminum, hic est sol lucidissime divinitatis. Peroper ergo Anastasius Sinaita, lib. IV *Hesaeum*, censem *hunc* esse nomen Hebreorum, idemque *hunc* id est, *Deus meus*, ideoque Christum in cruce solo obscurato elclareasse: « Eli, Eli, lamma sabacthani! » Vide octodecim analogias solis et regis, ac magis Dei, qui est Rex regum, quas recensuit *Isaie* xlvi, 1.

Tertio, Deus est « Pater luminum », id est bonum: omnis enim boni causa et symbolum est lumen. « Ex ipso enim bono lumen est, et bonitatis imago. Itaque lucis nomine ipsum bonum celebratur, quasi in imaginis exemplarum expressum. Divinitatis enim bonitas omnia illustrat, efficit, vivificat, continet, perficit; estque eorum que sunt et mensura, et eternitas, et numerus, et ordo, et complexus, et causa, et finis, » ait S. Dionysius, *De Divin. Nomin.*, cap. iv. Hinc Ecclesia ad Primam, orans pro ope et directione Dei ad omne bonum totum die peragendum, ait: « Et sit splendor Dominus Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos. » Splendor enim et serenitas faciei signum est favoris et opis, benevolentiae et beneficentiae. Unde identiter et opes Psaltes: « Illumina faciem tuam super servum tuum; » et *Psalm.* lxxv, 4: « Illuminas, ait, tu mirabilis a montibus eternis, » scilicet ut nos a tenebris obsidianis liberem, cedendo castra Sennacherib a montibus Sion et Moria, ait Theodoretus et Euthymius ibidem.

Hinc Joannes Alba Electorum, cap. xvi, « Patrem luminum » interpretatur « auctorem omnium luminorum ». Lumen enim est primum mundi bonum, per quod fruimus ceteris. Unde et primo creature est a Deo, dicente: « Fiat lux. Et facta est lux; » illicoque additur: « Et vidit Deus lucem, quod esset bona, » *Genes.* 1, 4. Hinc ex adverso Tobias Raphaeli appreendi gaudium: « Quale, ait, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedebo et lumen eccl. non video? » *Tob.* v, 12; et cap. x, 1. vers. 4, filium vocat « lumen oculorum » suorum.

Ita omne suum bonum. Ille sicut videre bona Hebreis significat potiri bonis: ita et videre lumen, idem denotat, ut *Psalm.* xxxv: « In lumine tuo videbimus lumen, » id est, in toto summo bono fruierum omni bono. Sic et Pacatus in *Paganis Theologis*: « In ipsis statim Imperii austriis privatorum domos adibat, et urbis angulos, qui nunquam imperatorum solem vidissent, pio lumine complebat. » Hic sensus symbolicus magis est quam literalis.

Quarto, quia S. Jacobus opponit Deum concipientem, quasi lucem tenebris: concipientem enim ex ea est, hominemque excecat: unde Deus, inquit, quasi pater luminum invocandus est, ut sua lucis omnes concipientes tenebras illuminet et dispellat.

Quares: Quot modis et rationibus Deus, et S. Trinitas dicitur « Pater luminum? » Respondeo, sex: *Primo*, quia ad intra, sive in essentia sua Deus est lux invenit, originalis et immensa. Vide S. Dionysius, cap. iv *De Divinis Nominibus*. Unde et S. Paulus ait Deum habitare lucem inaccessibilem, *1 Tim.* vi, 16. Rursus singulae personae SS. Trinitatis sunt lux immensa; sicut enim a luce procedit lumen, ita a Patre procedit Filius, juxta illud Symboli Niceni: « Lumen de lumine; » sic et Spiritus Sanctus a Patre et Filio procedit ut lumen. Unde Ecclesia in hymno Pentecostes eum invocans: Veni, inquit, lumen cordium. Quocirca S. Dionysius, cap. ii *De Divin. nomin.*, Tertullianus, Justinus, Nazianzenus et alii mysterium Trinitatis per lumen explicant, utpote in quo sunt tria distincta et coeva; que tamen unum quid videntur, nimurum lumen, splendor et calor. Rursus sicut lumen sine ulla sui immunitione producit secundum et tertium, ita Pater sine ulla sui iactura generalis Filius et spiritalis Spiritum Sanctum, eisque suam deitatem communicat. Audi Nazianzenum, orat. 40: « Lumen, inquit, hoc in Patre et Spiritu Sancto consideratur, quorum opulentia naturae identitas est, atque una eademque splendoris propositatio. » Idem, oratione 43: « Deus, ait, est lumen inaccessibile, ac successione minima obnoxium, nec principium habens, nec finem habiturum, non in dimensionem cadens, perpetuo fulgore rutilans, trino splendore milans, et tale, ut paucis, imo ne paucis quidem, perspicua sit ipsius magnitudo. » Unde rursus S. Dionysius ita orditur suam *Hierarchiam celestem*: « Omne datum optimum, ait, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, etc. Itaque appellato Jesu, qui lux est Patris, quae est, quae vera est, que omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat, cuius benignitate nobis ad Patrem lucis auctorem adiupicuit, ad illustrations sanctorum Scripturarum venianus, colestumque mentium atque naturalium hierarchias consideremus, lumenque, illud primogenitum etc.; ac rursus nos ex eo ad sim-

plicem ipsius radium splendoremque referamus. Et S. Augustinus, serm. 422 *De Diversis*, cap. xv: «Ipsum Verbum, ait, Deus incommutabilis est, sicut Deus, apud quem est Deus. Nihil in illa persona cogitis detrimenti, vel commutations: Deus enim Pater lumen, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio.» Denique ab Apostolo *Hebr.* 1, 3, Filius Dei vocatur «splendor glorie, et figura substantie Patri.»

Secundo, quia Deus ad extra producit angelos, qui toti sunt intelligentes et lucidi, de quibus proinde ait Nazianzenus, orat. 2 *De Pascha*: «Secondi splendores procreati sunt, primi splendoris communis, primario Dei fulgore colluctantes. Ille ob splendore Lucifer, etc.; item homines qui pariter natura sunt intelligentes: unde et homo a Graecis φως, id est lumen, vocatur propter rationis usum, ait Nazianzenus, loco iam citato. Insuper Deus producit homines, aves, pisces et animalia que pollutum lumine oculorum, aequa ac imaginationis et phantasie.»

Tertio, quia Deus est Pater auctorque solis, lumen, stellarum omnimumque luminum, adeoque primo omnium lucem creavit, diciendo: «Fiat lux», *Genes.* 1, ait Nazianzenus, *oratione* 43. Hoe est quod canit Baruch, cap. iii, 33: «Qui emittit lumen, et vadit: et vocavit illud, et obedit illi in tremore; stelle autem dederunt lumen in custodia suis, et letate sunt. Vocate sunt et dixerunt: Adsumus. Et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. Hic est Deus noster.» Rursum est auctor cuiusvis lucis, id est, vite, puto angelicam, humane, animalis et vegetativam. Denique omnes creature suo lumine, id est, sua pulchritudine, ostendunt suum Creatorem quasi Patrem lumen. Nam, ut ait Sapiens, cap. xii, 3: «A magnitudine speciei et creature cognoscibiliter poterit Creator horum videri.»

Quarto, quia producit omnia lumina supernatura, puta fidem, sapientiam et patientiam, ceteraque virtutes, que non sunt aliud quam lumina mentis, a Patre lumen derivata, ut quidam Sanctorum dixit. Hunc maxime respexit S. Jacobus: vult enim patientiam, sapientiam et certerasque virtutes non nobis, sed Deo ascribi, ab eo postulari. Unde et baptismus a S. Dionysio aliquis Graecis vocatur περιποιησις (quoniam et a S. Paulo, *Hebr.* vi, 4), id est illuminatio, quod per eum Deus filiis infundat fidem, sapientiam, gratiam, charitatem omnesque virtutes Christianas, que sunt lumina quedam supernatura. Vult ergo S. Jacobus fideles a Patre lumen poscere lumen intelligentiae, ut cognoscant et sapiant virtutes illas sublimes mundo paradoxas, quas paulo ante docuit, nimis tribulationem esse gaudium et felicitatem; patientiam habere opus perfectum; humili gloriam esse in sua exaltatione, diviti autem in sua humilitate erubescendum; beatum esse qui suffert tentationem, etc. Hoc enim sunt axioma quae omne rationis et philosophie lu-

men et dictamen transcendunt, nec nisi lumine divino a Patre lumen infuso capiuntur. Unde Nazianzenus, orat. 40, docet Deum esse lumen quoddam: «Quo princeps animi nostri pars illustratur, ac nostrum secundum Deum gressus dirigitur; » immo Christus: «Ego, ait, sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite, » *Joan.* viii, 12.

Quinto, quia omne lumen propheticum descendit a Deo, quasi Patre et auctore lumen; Deus enim omnibus Prophetis sua oracula inspiravit, et quasi lumina revelavit: de quo dixi initio Comment. in Prophetas. Unde S. Dionysius, cap. iv *De Divin. Nom.*, ait bonum vocarilumen mentis, quod mentem spirituali luce impletat, eique sacrum lumen largiatur: «Iuxta ergo mentis, ait, dicitur bonum, quod lucem omnem superat, quod quasi radius fontis lucisque manans effusio mentis omnem ex sua plenitudine illustrat, omnesque mentis facultates renovat, omnes complexu suo confinet, congregat et colligit.» Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «nisi toti extra nos simus, totique Dei flamus: præstat enim nos Dei esse quam nos. Ita enim denuo nobis divina traduntur, si cum Deo simus.» Et inferius assertit, sapientie universa mentisque omnis ex sua plenitudine illustrat, omnesque mentis facultates renovat, omnes complexu suo confinet, congregat et colligit.» Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «nisi toti extra nos simus, totique Dei flamus: præstat enim nos Dei esse quam nos. Ita enim denuo nobis divina traduntur, si cum Deo simus.» Et inferius assertit, sapientie universa mentisque omnis ex sua plenitudine illustrat, omnes complexu suo confinet, congregat et colligit.» Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «nisi toti extra nos simus, totique Dei flamus: præstat enim nos Dei esse quam nos. Ita enim denuo nobis divina traduntur, si cum Deo simus.» Et inferius assertit, sapientie universa

mentisque omnis ex sua plenitudine illustrat, omnes complexu suo confinet, congregat et colligit.» Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «nisi toti extra nos simus, totique Dei flamus: præstat enim nos Dei esse quam nos. Ita enim denuo nobis divina traduntur, si cum Deo simus.» Et inferius assertit, sapientie universa

mentisque omnis ex sua plenitudine illustrat, omnes complexu suo confinet, congregat et colligit.» Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «nisi toti extra nos simus, totique Dei flamus: præstat enim nos Dei esse quam nos. Ita enim denuo nobis divina traduntur, si cum Deo simus.» Et inferius assertit, sapientie universa

Amor Jesu dulcissime,
Quando cor nostrum visitas,
Felix mens caliginem,
Et nos repiles dulcedine.

Quam felix est quem satias,
Consors paterna dextera!
Tu vera lumen patria,
Quod omnem sensum superat.

Splendor paternæ glorie,
Incomprehensæ bonitas,
Amoris tuæ copiam
Da nobis per presentiam,

APUD QUEM (græce τοπεῖ οὐ, id est in quo, vel a quo; vel usitatus ἀπὸ καὶ καὶ) NON EST TRANSMUTATIO (localis, qualis est solis dum mutat locum et ab Oriente novetur in Occidentem), NEC VICISSITUDINIS OBUMBRATIO: ipsa enim mutabilitas umbra est, quae quasi obscurat lucem, si hanc per alias vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercidit. Unde in *Cant.* cap. iv, vers. 6, gemit sponsa «donec asperit dies, » aeternitatis; «et inclinentur umbras, » mortalitatis et mutabilitatis. Itaque S. Jacobus non loquitur hic de qua mutabilitate, sed de operatione, q. d. Deus in operando non mutat, nec variat vices, ut jam cause sapientiam et patientiam, jam concupiscentiam, impatienciam et peccatum; sed idem semper, sibiique per omnia similis non nisi bona constanter producit, eaque omnia, mala vero nulla. Confer enim et preferit Deum soli, qui licet in essentia et qualitate immutabilis, mutatur tamen loco, aspectu et operatione, ut nunc diem, nunc noctem; nunc calorem, nunc frigus; nunc æstatem, nunc hiemem efficiat. Deus autem uti essentia et qualitate, ita et loco, aspectu et operatione immutabilis est, nimis ut semper lucem, id est bonum producat, nunquam tenebras, id est malum. Unde Graecum παραλίξει, sive παραλίξει, idem est quod alternatio, id est, per vices commutatio, variatio, vicissitudo, differentiatione, diversitas, aberratio, preferatio, communatio: uti serratores ligiorum alternant mutantur vices, dum nunc serram elevant, nunc deprimunt. Unde S. Hilarius, lib. IV *De Trinit.*, verit. apud quem non est de mutatio; S. Hieronymus, lib. *Contra Joannianum*, Apud quem non est differentia; Vatabulus, apud quem non est immutatio. Aliud at Astrologos qui observant stellarum, et preserunt cometarum parallaxin, id est, variationem in motu, situ, aspectu: sol enim ad quem quasi patrem lumen hic aliud S. Jacobus, suam habet parallaxin, non in essentia, ne in luce sibi intrinseca, sed in motu, sita et lumine quod diffundit.

Nota: Quintuplex est immutabilitas in Deo: *primo*, natura, quia immutabilis est; *secundo*, qualitas, quia inalterabilis est; *tertio*, loci, quia immutans est, ideoque immobilia; *quarto*, voluntatis, quia constans est; *quinto*, operationis et extensionis sui, quia eodem tenore semper operatur, eumdemque se semper ostendit; quatuor ultima ex prima promanant: quia enim Dei natura plane est immutabilis in se, hinc et talis est quoad qualitates, loca et voluntiones: «Omnis enim mutatio quedam mortis imitatio est, » ait S. Bernardus, serm. 81 in *Cant.*; et S. Gregorius, lib. XII *Moral.* xvii, hunc locum sic explicat: «Quid, ait, mutabilitas, nisi mors quedam est? que dum quilibet in aliud immutat, quasi occidit quod fuerat, ut incipiat esse quod non erat. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: ipsa enim mutabilitas umbra est, quae quasi obscurat lucem, si hanc per alias vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercidit. Unde in *Cant.* cap. iv, vers. 6, gemit sponsa «donec asperit dies, » aeternitatis; «et inclinentur umbras, » mortalitatis et mutabilitatis. Itaque S. Jacobus non loquitur hic de qua mutabilitate, sed de operatione, q. d. Deus in operando non mutat, nec variat vices, ut jam cause sapientiam et patientiam, jam concupiscentiam, impatienciam et peccatum; sed idem semper, sibiique per omnia similis non nisi bona constanter producit, eaque omnia, mala vero nulla. Confer enim et preferit Deum soli, qui licet in essentia et qualitate immutabilis, mutatur tamen loco, aspectu et operatione, ut nunc diem, nunc noctem; nunc calorem, nunc frigus; nunc æstatem, nunc hiemem efficiat. Deus autem uti essentia et qualitate, ita et loco, aspectu et operatione immutabilis est, nimis ut semper lucem, id est bonum producat, nunquam tenebras, id est malum. Unde Graecum παραλίξει, sive παραλίξει, idem est quod alternatio, id est, per vices commutatio, variatio, vicissitudo, differentiatione, diversitas, aberratio, preferatio, communatio: uti serratores ligiorum alternant mutantur vices, dum nunc serram elevant, nunc deprimunt. Unde S. Hilarius, lib. IV *De Trinit.*, verit. apud quem non est de mutatio; S. Hieronymus, lib. *Contra Joannianum*, Apud quem non est differentia; Vatabulus, apud quem non est immutatio. Aliud at Astrologos qui observant stellarum, et preserunt cometarum parallaxin, id est, variationem in motu, situ, aspectu: sol enim ad quem quasi patrem lumen hic aliud S. Jacobus, suam habet parallaxin, non in essentia, ne in luce sibi intrinseca, sed in motu, sita et lumine quod diffundit.

Nota: Quintuplex est immutabilitas in Deo:

primo, natura, quia immutabilis est; secundo, qualitas, quia inalterabilis est; tertio, loci, quia immutans est, ideoque immobilia; quarto, voluntatis, quia constans est; quinto, operationis et extensionis sui, quia eodem tenore semper operatur, eumdemque se semper ostendit;

quatuor ultima ex prima promanant: quia enim Dei natura plane est immutabilis in se, hinc et talis est quoad qualitates, loca et voluntiones: «Omnis enim

voce. S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, legit, nec conversionis umbraculum, et lib. II *Contra Pelagianos*, cap. III: «Deus, ait, lux appellatur, et tenebrae in eo non sunt ulta, quia omnium aliorum lumina aliqua sorte maculantur. Apostoli lux sunt mundi, sed tenebrae in eis sunt aliique; nam, ut ait Job, cap. xxv, vers. 5: Luna non splendet, et stellae non sunt mundas in conspectu ejus.»

Sensus ergo est, q. d. Noster sol, qui est pater lumen, patitur non in se, sed quoad nos, saepe vicissitudines obumbrationem: mutant enim vices, primo, diei et noctis: ut nunc hemispherium nostrum, nunc oppositum illuminet; nunc in nostro, nunc in opposito, causat umbram et tenebras. Secundo, mutant vices, grecè τρόπον, id est, conversionem, et a tropico Cancer in tropicum Capricorni reciprocationem: quare nunc habitantibus sub Cancro, nunc habitantibus sub Capricorno alternat, alternisque angel lucem et umbram, causatque hiemem et estatem. Tertio, sol patitur eclipsin per interpositionem luna inter eum et terram; idemque lunam eclipsit, si inter utrumque interjectus sit globus terra. Quarto, sol sepe nubibus, ventis et procellulis obducitur, obumbratur et obscuratur. Quinto, sol dum est in solsticio hiberno, causal brevissimos dies, in aestivo longissimos, in æquinoctio æquales noctibus. Rursum causat et alternat quatuor annui tempora, scilicet ver, aestatem, autumnum et hiemem. Hisce suis motibus, accessibus et recessibus varias et multiplices efficit umbras, ita quotidie in singula momenta umbra corporum omnium in terra juxta motum solis mutatur: umbra enim sequitur suum corpus lucidum, puta solem, eique per omnia se accommodat; at Deus, qui est sol fixus, immotus et immensus, nullas in illuminazione et operatione causat umbras, nullas tenebrarum et lucis habet: vicissitudines, ut nunc bonum operetur, nunc malum, sed quantum est ex se, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Joan. I, 9; nullam in operando, illuminando et beneficiando patitur τρόπον, id est conversionem, variationem, fugam, solitutem, diminutionem, umbras, eclipsin; sed semper et ubique in omnes et omnia beneficentia sua radios explicat et expandit, nunquam tenebrosus vel umbrus est, id est, nunquam maleficus aut minus beneficus, immo nunquam consistens quasi in solsticio, et a beneficio cedens, sed jugiter operans et beneficiens existit. Ita Beda. Vere & Fulgentius, epist. 4, cap. v: «ille, ait, nobis omnem boni sufficientiam subministrat, cujus non minuitur plenitudo cum dona.» Nam, ut ait Sapientis, cap. vii, 10 de Sapientia increata, que est Deus: «Inextinguibile est lumen illius.» Quantum ergo est ex parte luminis et solis luxus, ille per se omnibus praefult, in omnes radios suis spargit; si quis sua duritie claudat fenestram cordis sui, tenebras suas sibi, non soli huic ascri-

bat, ut superius dixi ex S. Dionysio. Huc dos soli Deo convenit, non angelis; nam, ut ait Gregorius, lib. V *Moral.* cap. xxvi: «Nature angelica elsi contemplationi anchoris inherendo, in statu suo immutabilis permanet, et tamen ipso quo creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet.» Hinc Lucifer cum suis ex angelo factus est diabolus. Multo magis homo «fugit umbra, et nunquam 'n eodem statu permanet.» Job xiv, 2. Hinc Dei nomen est *Iehova*, sive «Ego sum qui sum.» Exod. iii, 14. Et: «Ego Deus, et non mutor.» Malach. iii, 6. Vide ibi dicta. Quocirca recte Ecclesia Patrem luminum invocans orat feria 3, ad Matutinum:

Consors paterni luminis,
Lux ipse lucis et dies,
Auster tenebris mentum, etc.

Et ad Laudes feria 2:

Splendor paterna gloria,
Luce tuorum proferson,
Lux lucis et fons luminis,
Dies diem illuminans.

Verusque sol illucere,
Micans nitore perpeti,
Iubarque Sancti Spiritus
Iulfante nostri sensibilia.

Hac de causa Dei Filius suscepit humanitatem factus homo, ut in ea posset umbras passionum, laborum, crucis et mortis susciperre, quarum im- capax erat deitas, uti docet Anastasius Sinaita in ἀπολογίᾳ, id est, via *duse*, cap. xii. Unde S. Dionysius, vis eclipsi solis miraculosa in morte Christi, rogans Apolloniam quidnam hoc sibi vellet, ab eo audiuit: «Haec sunt, o bone Dionysi, divinarum vicissitudines rerum,» ut ipse refert epist. Ad *Apoloph.*

Hinc secundo, Gnosticos et Manicheos docentes animam humanam esse divinae particulam aure, et de ipsa Dei substantia decidi, confutat S. Augustinus, lib. *De heres.* cap. vi et *XLVI*, sic enim deitas mutaretur et minueretur. Creat ergo ammam Deus, et creando infundit unitique corpori humano debito organizato.

Tertio, Deus in Scriptura subinde dicitur obumbrare, non quod instar umbrae patifatur defectum, aut variationem luminis; sed quod instar umbrae suos ab æste tentationum et tribulationum protegat, juxta illud *Psalm. XC*, 4: «Seipsum suis obrumbabit tibi, et sub pennis eius sperabis.» Aut quod in umbra, id est, arcane et obscure quoad homines hominumque intellectum seu mysterium operetur. Unde de Verbi incarnatione dixit Gabriel ad B. Virginem Deiparam: «Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi,» *Luke I*, 33.

Quarto, hinc S. Augustinus in *Speculo*, cap. *XXXI*, docet SS. Trinitatem esse verum lumen, et *in eo*, id est, ipsum ens immobile, immensum, subsistentes et constans. «Unus, ait, a se (Pater), unus

ab uno (Filius), unus ab ambabus (Spiritus Sanctus): ab uno omnia, per unum omnia, in uno omnia; id est, a se Pater; ab altero, id est a Patre, Filius; ab utroque Spiritus Sanctus; et a se, et ab altero, et ab utroque; omne autem *in* semper in tribus, et omne *in* equaliter in singulis: verax genitor, veritas genitus, amor amborum Spiritus Sanctus: una virtus, equalis majestas, par gloria. » Unde eam invocamus subdit: «Deus trine et unius Deus omnipotens, apud quem non est transmutatio, et ideo apud te cursus temporis, dei temporis, et omnis alteratio nequaquam variat. Deus lux vera, qua sine accessu ea que eligis, illustras; et sine recessu ea que respusi, exeris; et ideo in te nullus defectus, nulla mutabilitas venit. Deus, qui in temetipsu manendo immutabilis es, sic in se transitoria condidisti, ut apud te transire nequaquam possint; et ideo in prospectu tuo tempus non defuit, quod apud nos fine defecit. Deus in eius exterritate fixa manent ea, que non fixa exterius sectuorum volumina emanant; et ideo aeternitas tuu dies est una, quæ nec fine clauditur, nec initio aperitur. Deus, qui sine mutabilitate tui simul cuncta respicis, sine distinctione comprehendis, et bona qua juvas, et mala que judicas, et qua juvans remuneras, et qua judicanas damnas, in his que diverso disponis ordine diversus non es. Deus, qui opera tua extra circundas, et infra replies; supra regis, et infra fers: et licet sis superior per potentiam, inferior tam per sustentationem; exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem; causa superior et inferior es sicut loco; amplius sine latitudine, subtilis sine extenuacione, et ideo per mitem corporis nusquam es, sed per incircumscriptam substantiam et immensitudinem incomparabilis nature nusquam dees.» Deinde cap. *XXXII*, sic Deum alloquitur: «Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine qua nihil, ultra quem nihil, infra quem nihil. Deus sub quo totum, cum quo totum, in quo totum Deus a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deus cuius nos fides excitat, spes erigit, charitas jungit. Deus qui petere jubes, et invente facis, et pulsantibus appetis. Deus a quo averti, cadere est; in quem convergi, resurgere; in quo manere, consistere. Deus quem nemo amittit nisi deceptus, nemo querit nisi admonitus, nemo inventi nisi purus, aut purgatus. Deus quem nescire, mori est; quem nosse, vivere est; quem spernere, perire est; cui servire regnare est. Deus cuius pietatis ope et bene servit subjectus, et dominatur prelatus; et ideo sine te nemo corum recto incedit tramite, vel ordine. Deus invisibilis et immense, ineffabilis et aeterno, incomprehensibilis, et corpore immortalis et perpetue, incomparabilis et incircumscrip- tibilis, et benedicte, indicibilis, cui esse est vivere, sapere et intelligere, sciens et posse pulchrescere et clarescere; unum et idem es, quia similes es, et dividii non potes. Tu es ideo Deus

meus vivus et verus, Deus pius, Rex nimis magnus.»

Itemque hinc S. Gregorius, lib. XII *Moral.* cap. xvii, docet viam et rationem acquirendi mentis stabilitatem et constantiam esse, si eam in Deo stabili et immutabilis defigamus: qui enim in creature cor et spes suas ponit, cum labili fit labilis: qui vero in Deo, cum stabili fit stabili, ut nulla rerum, temporum, personarum, occupacionum, passionum vicissitudine agitetur; sed idem semper, siue similis sit, eodem vultu et animo consistens in adversis et prosperis. «De sanctis, inquit S. Gregorius, scriptum est: Celli enrarrant gloriam Dei; qui per naturam omnes in semetipsu propriam mutabilitatem habent; sed dum immutabilis veritati studiose semper inherere desiderant, inherendo agunt ut immutabiles fiant. Cumque ad hanc tuto affectu tenent, quandoque accipiunt ut super semetipsos ducti vincant hoc, quod in semetipsis mutabiles extiterunt, etc. Ipse enim in semetipsu solus immutabilis est, de quo per Jacobum dicitur: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.» Sancti ergo de Deo dicunt cum Psalte, *Psalm. IV*, in quavis occupatione et perplexitate: «In pace in idipsum dormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitutus me.» Quia fuerunt ultima vota et verba S. Gorgonie, sororis S. Gregorii Nazianzeni, hisque immortua est, testo Nazianzeno, orat. 11, que est funebris S. Gorgonia.

8. VOLUNTARIE ENIM GENIT NOS.—Probat Deum non esse auctorem tenebrarum, id est tentationis et peccati, sed lucis, id est sapientie, pacientie, omnisque dati optimi et doni perfecti; quia genuit nos fecit filios suos, lucis, inquam, sicut ipse est pater lumen. Hoc enim generatio est datum optimum, omneque donum perfectum ambit et amplectitur. Quid enim Deus neget filiis suis?

Nota: *To voluntarie* S. Bernardus, sermone 2 ad *Fratres*, super hoc, *Hoc est generatio querentium Dominum*, referat ad voluntatem hominis, non Dei, q. d. Deus genuit nos reformanda voluntatem nostram, ut illa ex impia fiat pia, ex carnali justa et sancta. In baptismio enim regeneramus voluntariam, utpote infants; adulti vero per penitentiam sponte assumptam regeneramus voluntariam. «Nunc deum,» *et*, voluntaria generatio voluntarium exhibet sacrificium, juxta illud *Psalm. LIII*, 8: *Voluntarie sacrificabili, tibi, et confitebor nominatio tuo, Domine, quoniam bonum est. Hoc est generatio querentium Dominum. Querentium, an habentium dicam? Habentium utique et querentium; aliqui non possent querere non habent. Verbo geniti, Verbum habent. Nam Deus erat Verbum.» Verum grecè est *φωνής*; id est *vōlos*, ut veritatis S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*; *Οὐεκούνιος, destinata voluntate*; alii, *qua voluit*; alii, *gratuita benevolentia*. Vox ergo,*

volutearie, primo, secerit generationem nostram a generatione Filii Dei : Deus enim ab aeterno genuit Filium, non voluntarie, sed naturaliter et necessario ; nos vero generat voluntarie et libere : ita S. Athanasius, serm. *A Contra Arianos*, et S. Fulgentius, lib. III ad Monim., cap. viii.

Secundo, et voluntarie significat gratuitam Dei *beneficium*, id est, *beneplacitum et benevolentiam*, quia sine meritis nostris, immo immerentes et indignos, clementer et liberaliter vocavit, elegit, iustificavit, regeneravit, iuxta illud *Osee* xiv, 3 : « *Dilegam eos sponte.* »

Tertio, et voluntarie significat nos non casu, aut fortuita Dei voluntate, sed certo consilio, deliberatione, proposito et praedestinatione. *Dei* ab eo esse genitos : hoc enim significat *fessi*. Ita *Ocuminius*. Hoc est, quod ait *Apostolus Ephes. i, 9* : « Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis sue secundum beneplacitum ejus, quod prospexit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, etc., in quo etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinatione secundum propositum ejus qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sue, ut simus in audiencia glorie ejus. »

Genuit nos. — Ter geniti sumus a Deo. *Primo*, naturaliter dum natu sumus : tunc enim genuit, id est creavit et formavit nos Deus. Ita *Dionysius*. *Secundo*, in baptismismo, dum in eo renati sumus. *Tertio*, in punititate, dum post baptismum in peccata relapsi per punitamenta renovati et regenerati sumus. Aliqui putant S. Jacobum ad tres hasce generationes respexisse. Verum verius est eum duas posteriores duoxalat spectasse ; has enim fecit Deus « *verbis veritatis*. » *Hoc* est quod ait S. Joannes, cap. i, vers. 12 : « *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. »

VERBO VERITATIS. — *Primo*, q. d. Per verbum, id est per Filium suum incarnatum, eumque « *veritatis* », id est verum et veraceum. Ita S. Athanasius, serm. *Contra Arianos*; S. Bernardus, verbis *magis* *catalis*, et *Ocuminius* hic. Nam, ut ait S. Joannes, cap. i, vers. 17 : « *Lex per Moysen data est : gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* » E contrario generatio diaboli fit verbo falsitatis : promittit enim suis bona, sed falsa et fallacia.

Secundo, alii « *verbis* », scilicet sacramentali, dicendo in baptismismo : « *Ego te baptizo* ; » et in sacramento punitientiae : « *Ego te absolvio*. » Unde *Apostolus* ait : « *Mundans eam lavacro aquae, in verbo vite* » *Ephes. v, 19*.

Quarto, simplicius et germanius, « *verbo (Vatablus, sermoni) veritatis* », id est per Evangelium et veram Evangelii predicationem, tum exterioram, tum magis interioram per inspirationem et gratiam Christi : ita passim Interpretes. Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Iovinianum* : Christus, inquit, virgo virginitatem docuit verbo veritatis, quod successit umbras ac species que praecessit in lege, dedicans in seipso virginem primordias virginum suarum. Rursum « *verbo veritatis* », id est, per fidem veram : haec enim est initium justificationis et regenerationis ; dicturque *verbum* metonymice, quia ex verbo Evangelii predicatorum et auditio concepitur et *veritatem*. Peccator enim audiens concipiatur Dei, exinde Christi mediatoris concipi timorem et spem venie, et ex ea dolorum rem de peccatis, contritionem et amorem Dei, quibus disponitur ad justificationem quasi ad generationem spiritualium Dei.

Denique Cajetanus *verbis* explicat *ad verbum*, q. d. Geniti sumus non ad fabulas, sed ad verbum veritatis vita et voce praedicandum, et celebrandum.

Moraliter disce qualis quaque sit haec generatione et filio divina, utpote per quam sumus divino consorte natura, filii et heredes Dei, ac coheredes Christi. In ea ergo pater est Deus semen est gratia preveniens, per Christi passionem et merita aspirata : mater est voluntas nostra; semen ejus est consensus in gratiam et voluntatem Dei ; proles est homo novus vivens vita gratiae, immo ipso Deo et Christo. His enim per justitiam realiter et substantialiter mentem justi inhabitat, sanctificat, informat quasi anima, dirigit et agit ad omnem bonum ; ut dixi *Osee* cap. i, vers. 10, et *II Petri* i, 4. Vere S. Bernardus ad *Prates de monte Dei* : « *Formatio hominis, ait, instituto est moralis : vita ejus, amor Dei. Hunc fides conceipit, spes parturit, charitas format et vivificat. Amor enim Dei, vel animus Dei Spiritus Sanctus amoris hominis se infundens, afficit eum sibi. Et amans semetipsum de humore Dei, secum unum efficit et spiritum ejus, et amorem ejus. Amorem ergo Dei in homine ex gratia genitum lactat lectio, meditatio pascat, oratio confortat et illuminat.* »

Quocirca Christus Dominus ut hanc generationem et filiationem nobis procuraret, adeoque ut ipse quasi pater, immo mater nos parturiret et parere, immenses dolores et cruciatas tota vita, sed preserter in cruce et passione sustinuit : adeo ut videtur esse abyssus et mare dolorum, et merito dicere possit cum Paulo : « *Filioli mei, quos iterum parturio, donec ego Christus formetur in vobis.* » Et hoc significat hic grecum *ἀντεῖσθαι*, id est progeniunt, parturiri, peperit, in lucem emisit. Unde S. Bernardus, serm. 46 in *Cantic.* : « *Voluntarie, ait, genuit nos verbo veritatis, non stimulo carnalis cupiditatis excusit, quemadmodum genitor carnis mee.* Deinde

etiam non pepercit Unigenito pro sic genito. Ita ipse quidem patrem se exhibuit mihi, sed non ego me illi vicissum filium. Quanam fronte atollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patri vixisse degenerem. » Idem in tractatu *De Diligendo Deo* : « *Si totum, ait, me debeo pro me facto, quid addam iam pro refecto, et refecto hunc modo?* » Nec enim tam facile refectus, quam factus : nam qui semel et tantum dicendo fecit, in reficiendo profecto et dixit multa, et gessit mira, et perfult dura; nec tantum dura, sed et indigna. Quid Deo retribuum pro se? Nam etiam si me millie redipende possem, quid sum ego ad Deum? » Deus enim, ut ait S. Augustinus, plus me dilexit quam se, quia vitam suam dedit pro mea. Quanti est ut homo valeat Deum ? ut premium mortis nostre sit mors Dei ? ut lytrum vite meae sit vita Dei? « *Video*, ait Eusebius Emissenus, hom. 6 in *Pasca*, ipsum transilis in premium meum, quandoquidem tam pretiosum munere ipsa redemptio agitur ut homo Deum valere videatur. » Quocirca merito Petrus Chrysologus, serm. 70 : « *Homo, ait, redi ad Deum sic amatus a Deo, et ad illius gloriam da totum te, qui se totum propter te ad suum deduxit injuriam : et voca patrem fidens, quem tanto amore tuum probas, sentis, intelligis esse genitorem.* »

UT SIMUS INITIUM ALIQUOD CREATURE EJUS. — *Primo*, q. d. Ut simus initium Christianismi, Ecclesie et fidem. Aut, ut initiemur, consecratur et dedicemur Deo. Quare perpetuari et impie Lutherus censuit justitiam nostram vocari *initium*, quia inchoata est tantum, non completa, eo quod permixta sit cum concupiscentia et peccato mortali : unde non tam esse justitiam, quam legem et pallium injustitiae : non enim esse aliud quam justitiam Christi nobis injustis imputatum. Haec enim non renovat mentem, nec regenerat, nec facit novam creaturam, ut ait S. Paulus, *Ephes. cap. iv, vers. 24*, et *Jacobus* hic. Vide *Bellarmino*, lib. V *De Amiss. grat. cap. xi*.

Secundo et germanius, *prout initium grecæ est ἀποτύπωσις*, id est *primitia*, ut veritatis S. Hieronymus lib. I *Contra Iovinianum*. Ut simus, inquit, *primitia creaturarum ejus* ; aut, ut *Vatablus*, *ut principatum obtineamus inter creaturas ejus* ; et, ut *Ocuminius*, *ut simus primi et honoratissimi* ; et, ut *Beda*, *ut simus catoris creaturis meliores*, nimis ut simus ut primitie ex reliquo hominum acervo Deo selecte, ac praecipua pars totius creaturae ejus, cum angelica natura sortem et locum accipientes dignitatis glorie ejus, ut scilicet simus genus electum, regale sacerdotium, genus sancta, populus acquisitionis, utpote elevati ad filiationem divinam et ad ius hereditatis aeternae ; ut tanquam sacrificiorum primitiae, quae ex optimis rebus seligi solent, offeramus Deo, quemadmodum genitor carnis mee. Deinde

nature divinae. Ita Beda, *Titelmannus*, *Gagneius* et alii. *Sic behemot*, id est *elephas*, vocatur *s principium viarum Dei*, *Job xl, 14*, quia sua magnitudine est animalium princeps et rex ; atque, ut ait S. Basilus in *Hexaem.*, « *elephantes videuntur esse quidam animati montes.* » *Sic Pron. ve., 22*, *Sapientia eterna vocatur « inutrum viarum Dei.* » *Sic Christus Calos. iii, 45*, vocatur *s primogenitus omnis creature*, et *Psalm. cix, 4* : « *Tecum principium hebreorum nedolat*, id est *principatus* in die virtutis tue. » Alludit Jacobus ad illud *Iren. cap. ii, vers. 3* : « *Sanctus Israel Dominus, primus frugum ejus.* » *Israelitas enim ex omnibus gentibus elegit Deus quasi primitas in gentem et Ecclesiastum suum.*

Per *creaturem*, vel, ut grecæ est, *creaturas*, *primo*, acceperit tum homines et animantia, tum omnia creata : horum enim primus et princeps est homo justus. Christus ergo est quasi sol iustitiae eximie fulgens omniaque collustrans : iusti sunt sicut stelle ; sed ita radiis hujus solis aspersi, ut inter omnia lucida Incidui resplendent ; suoque splendore, licet participato, sed mirifice coruscante, sole ipsum quadrantemusurerant. Nam, ut docet S. Thomas, I II, *Quest. CXIII*, art. 9, ad 3, bonum gratiae est magis bono nature totius universi. Imo S. Augustinus, lib. II *Bonitatem*, cap. VI : « *Gratia Dei*, ait, non solum omnia sidera et omnes celos, verum etiam omnes angelos supergreditur. » *Sic sumitur « principium pro principatu*, *Apocal. iii, 14* : « *Qui est principium (id est, praecipuus et princeps) creature Dei* ; et *Proverb. i, 7*, et alibi dicitur : « *Timor Domini principium sapientie* ; » hoc est, praecipuum quiddam, et in sapientia praestansimum. *Sic sapientia dicitur « principium viarum Deum*, *Job xl, 14* ; et *in initium vita hominis aqua et panis*, *Ecclesiastes*, xxix, 28 ; et *Brevis in voluntate Christi nobis injustis imputatum*. Haec enim non renovat mentem, nec regenerat, nec facit novam creaturam, ut ait S. Paulus, *Ephes. cap. iv, vers. 24*, et *Jacobus* hic. Vide *Bellarmino*, lib. V *De Amiss. grat. cap. xi*.

Secundo, pressius et nervosius per *creaturas* acceperit fideles recreatos et generatos in baptismismo. Hi enim per Christi gratiam in flum novi homines, et nove creature ipsius, ut ait *Apostolus*, *Ephes. cap. ii, vers. 10* : « *Ipsum, inquit, sumus factura, creatus in Christo Jesu in operibus bonis, que praeparavit Deum, ut in illis ambularemus* » etc. *cap. iv, vers. 24* : « *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.* » Vide ibi dicta. Dicit ergo Jacobus, primos fideles a Christo genitos esse *primitias creaturarum*, id est filiorum ejus, puta fidem deinceps futurorum ; ideoque *primitias Spiritus Christi* accepisse, quasi in posteris verbo et exemplo

transfunderent et prosemirent: uti re ipsa fecerunt postoli, Martyres et Virgines, qui primo illo saeculo in omni sanctitate effloruerunt, ac perfecta virtutis illustris exemplar futuris omnibus dederunt. Ita S. Fulgentius, *Contra objectiones Arianorum*, cap. iii, censet Apostolos hic vocari *initium creaturae*, quia primo a Christo fueru vocati et regenerati, ac per eos caeli fideles: Apostoli enim accepterunt *primitus* Spiritus Christi. Unde addit Jacobus ad aliquod, quo significat primitas has, tum esse paucas, que magna deinceps fidelium sobole propagandas et multiplicandas sint; tum e mulier electas esse et eximias; tum earum gratiam et dona esse tantum inchoata, complenda enim esse per gloriam in celo. Sic Simon Magus dicebat se esse aliquem, magnum scilicet et eximium, *Auctor*, v. 9. Sic ergo elephas creatus est princeps bestiarum, homo animalium, Lucifer angelorum et populorum, Christus omnium creaturarum, ut paulo ante dixi: ita Apostoli et viri Apostolici a Deo electi et effecti sunt principes filiorum Dei, puta fidelium, totius Ecclesie, quae est creatura, id est nova progenies, familia et prosapia Dei, quos prouidit Patris luminum mysticos esse montes, de quibus ait Psaltes, *Psalm. lxxv*, 3: « Illuminans tu mirabiliter a montibus eternis, » censet ibidem S. Augustinus et S. Hieronymus.

Mystice Oeumenius, per primulas accepit sacerdotes, quos Deus in Ecclesia voluit esse principes et honoratissimos: sic enim Deus ex duodecim tribus Israel pro eorum primogenitis elegit et accepit Levitas, ut sibi in tabernaculo deservirent, sacraque et sacrificia pergerent, *Numer. iii*, 12.

Hinc infert S. Athanasius, tractat. *De Passione*, eos qui denominati sunt quasi primitiae, si quid ex se profani usibus tribuant, id beo suffvari. « Illud, ait, sciendum, quod quemcumque promissimus Deo, etiam nostru non sunt, sed in ere Dei sunt; adeo ut si quid inde subrixerimus, haud quaque id faciamus velut quae nostra sunt usurpantes, sit ut que Dei sunt sacrilegio deprendentes. » Et S. Bernardus ad *Fratres de monte Dei*: « Nolite, ait, negligere, molle tardare: grandis vobis restat via: non solem vorovitis omnem sanctitatem, sed omnis sanctitatis perfectionem, et omnis consummationis finem: non est vestrum solum attendere quid precepit Deus, sed quid velit. Aliorum est Deo servire, vestrum adhucere. »

19. Scritis. — Legit *scit.*, jam legunt *scit.*, id est *itaque*, vel *quapropter*, q. d. Quapropter, fratres mei, sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Verum Latini passim legunt *scit.*, id est, *scitis*. Est clausula dictorum, q. d. Sat scitis, o Christiani, ea quae dixi esse vera et a Christo Christianis tradita; ac proinde ea plane in cor vestrum demittite, in proxim operando redigite.

SIT AUTEM OMNIS HOMO VELOX AD AUDIENDUM. — Transit hic S. Jacobus more epistolari ad alia dogmata de formanda lingua et ira. Occasionem autem commodam eo transcursum accepit ex his que, vers. 3, dixit de sapientia, ac modo tum eam comparandi, nimis per orationem; tum ea utendi, nimis per patientiam in sufferentibus tentationibus et persecutionibus. Hic enim in tres alios modos eandem comparandi, eaque utendi subvenit: e quibus primus est velocem esse ad audiendum; secundus, tardum esse ad loquendum; tertius, tardum esse ad iram. Nam nihil ita impedit sapientiam, atque tria vita virtutibus iam diis opposita, nimis *primo*, tardum esse ad audiendum; *secundo*, siuecum esse ad loquendum, *tertio*, velocem esse ad iram. Huius enim turbant mentem, ut rem plene et sedate considerare nequeat, sed impetu feratur in cogitationes indignabundas et vindicativas; ac proinde sapientia, que quietem mentis requirit, incapacem efficit. Porro respicit S. Jacobus ad colus et convenientem fidelium in Ecclesia, in quibus promiscue doctiores, magisque ardentes docebant et exhortabantur, prout Spiritu Sancto agebantur, ut patet I Corinti, xiv, 29; in quibus subinde aliqui audaci dicendi et docendi locum aliis modestioribus praeferant, ut suam ostenderent sapientiam et spiritum. Quare monet eos hic Jacobus, ut in illis castibus humilitatis potius quam doctriena dent specimen, malitique audire et discere, quam loqui et docere alios. Alioquin enim in audiendis nigris, obscenis, defractionibus, erroribus, pravis consiliis, non operari velocem esse ad audiendum, sed claudere aures, juxta illud Ecclesiastici xxvii, 28: « Sepi aures tuae spissis, et lingua nequam noli audire. »

Porro, in velocitate audiendi S. Jacobus subtiliter velocietatem obediendi, et audita opere exequendi, ut ipse explicat vers. 22: « Non enim, ut ait S. Paulus, Rom. ii, 13, auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. » Ita Oeumenius et S. Bernardus, serm. *De virtute obediencia*: « Tu ergo, inquit, cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultu conjuxeris, adde velocietatem, ut sis iuxta Jacobum Apostolum velox ad audiendum, et ad impletum velociter. » Vide Plutarachum, lib. *De Officio auditoris*. Audit, immo citat Jacobus Eccl. v, 13: « Esto mansuetus ad audiendum, ut intelligas et cum sapientia proferas responsum verum. » Ubi Syrus et Graecus habuit, esto *velox ad audiendum*, et cum *tarditate da responsum*; pro quo Jacobus ait: « Esto velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. »

TARDUS AUTEM AD LOQUENDUM. — Hoc etiam ad concionatores spectat, ut caveant nimis verborum volubilitatem, quam nonnulli vane consecrantur, ut facundi appearant magis, quam ut populum moveant: licet enim subinde ad pathos incitanda sit vox et oratio, tamen reliquis sermo ad loquendum.

potius sit sedatus et solidus, qualis fuit S. Gregorii, Chrysostomi, Leonis, Augustini et aliorum Patrum in concionando. Carpit Seneca volubilitatem orationis in Serapione, *epist. 40*: « Vis ista, inquit, dicendi rapida atque abundans aploref est circulant, quam agenti rem magnam, ac seriam docent. Movere vult turbam, et inconsultus aures impetrare. Quomodo autem regere potest oratio, que regi non potest? quis medius aegros in transiit curat? Remedia non prosunt, nisi immortent. Habeat vires magnas oratio; moderatas tamen: perennis sit unda, non torrens. » Senece consonat S. Ambrosius, lib. I *Officiorum*, cap. ii: legens enim cum textu Graeco, Eccl. xxvii, 29: « Alliga sermonem tuum, » subdit: « Ne luxuriet, ne lasciviet; sit restrictionis et ripis suis coereatur. Cito lutum colligit annis evanescens. »

Queres hic *primo*, cur S. Jacobus ad sapientiam praे reliquis requirit velocietatem audiendi et tarditatem loquendi? Respondeo *primo*, quia auditus est sensus disciplinae, teste Aristotele. Unde videmus discipulos omnes audiendo doctrinam magistrorum, eam haurire fierique sapientes, juxta illud Prov. i, 5: « Audiens sapientem, sapienter erit. » Ita S. Thomas Aquinas attente et silenter audiebat Albertum Magnum, adeo ut a conscipiis per sonum vocaretur *bos mutus*; sed defendit eum Albertus, dicens: « Bos mutus mox tantus edet mugitus, ut eos totus audiat mundus. » Ita factum vidimus, et effiamum fieri videmus. Auditio autem contraria est locutio, tum quia auditio sapientiam magistrorum recipit infundique in animum audiendis: locutio autem eam non infundit, sed potius effundit; tum quia auditio est discentis, locutio docens: salutis autem, tutus et utilius cuique est discere, quam docere, quia qui discit, seipsum; qui docet, alios sapientia implet. Et hoc hie infidet S. Jacobus, nimis docere Christianos, ut potius ambiant sapientem Christianae esse discipuli audiendo, quam doctores loquendo. Diu enim multumque disci debet, quod docetur. In quo multi praecipites errant qui docere volunt, quoniam non didicunt; prius magistrum, quam discipulam. Itaque ordinem nature et discipline invertunt. Monet ergo Christianos ordinis, humilitatis et modestiae, ut potius cupiant audiri docentes, quam docere audiendos: sapientis *...am est*, non nisi post multam auditionem, meditationem et studium profili ad docendum, idque tarde, et non nisi rogatum, immo jussum. Unde Pythagoras a suis discipulis exigebat quinquennale silentium, aut Beda. Celebre est illud Publpii Mimi:

Tacere quisquis nescit, hic nesci loqui.

Sublimius S. Augustinus, *epist. 432*, et in *Psalm. cxxxix*: « Verbi Dei, inquit, inanis est fornicatus praedicator, qui non est intus auditor. »

Secundo, quia velocitas audiendi facit, ut homo

multa audiendo hauriat et cognoscet: tarditas autem loquendi facit, ut panca et bene premoderata loquatur: quorum utrumque est actus et praxis sapientie; praserunt quia loquendo facile peccatur: « In multiloquio (enim) non derit peccatum, qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est, » ait Sapiens, *Prov. x*, 19. Nam ex volubilitate et lapsu linguae innumeris sequuntur mala et clades, uti audiemus cap. iii, vers. 5. Unde Cato:

Nam nulli lacuisse vocet, nocet esse locutum.

Scitum est illud Epaminondas: « Homo debet esse cupidus audiendi potius, quam loquendi; quia ex audiendo doctrina, ex loquacitate ponienda nascitur. » Rursum, audita respici possunt; dicta revocari, et indicta esse nequent: nam « volat irrevocabile verbum. » Quocirca sapienter S. Augustinus, in *Orationibus ad Dilectum*, tom. IV, Ques. III: « Ego, ait, plus amo discere quam docere; » et ciansque hunc locum Jacobi: « Ut ergo discamus, inquit, invitare nos debet suavitas veritatis; ut autem doceamus, cogere necessitas charitatis. Ubi potius orandum est, ut transeat ista necessitas, qua hominem docet aliquid homo, et simus omnes dociles Dei. »

Tertia, quia Deus, qui est sapientissimus, hunc mundum sapientem non tantum verbo, sed et exemplo suo prescribit. Ipse enim per *eterna secula* in sua sapientia contemplanda et fruenda conquievit, et tarde, puto initio mundi et temporis, cepit loqui, unicoque verbo *fat*, creavit celum et terram, omniaque quae eorum ambitu continentur. Rurus Deus per quinque annorum millia, quibus stetit mundus, paucissima locutus est, nimirus ea duntaxat que in *Biblio* continentur; adeo ut plerique homines plus loquuntur uno anno, quam Deus locutus sit per tot annorum millia. Deum ergo imitatur qui multa audiunt, et pauca sed efficacia loquuntur; qui multa agunt, pauca dicunt. Insuper Verbum incarnatum eundem sapientem modum reipsa nos docuit, dum Verbum hoc infans et cingue factum est, dum scilicet prout natus est in Bethlehem; dumque idem usque ad annum etatis trigesimum multa audivit, pauca locutus est. Nam quasi faber vitam egit in silentio; anno vero trigesimo cepit docere, sed quam pauca sunt ejus verba que *Evangelio* continentur, si cum abysso sapientie, quam in se contingebat, conferantur? Sic et B. Virgo pauciloqua fuit, adeoque paucissima ejus verba in totis *Evangelio* invenies: audiendi vero fuit avida, preseruit Christum. Unde de ea ait Lucas, cap. i, vers. 31: « Mater eius (Iesu) conservabat omnia verba haec in corde suo. » Sic et Magdalena tota intenta erat audiendis Christi sermonibus in silentio, ideoque a Christo dicitur optimam partem elegisse, *Luc. x*, 42.

Quarto, quia angelii, qui proxime inter creaturas ad Dei sapientiam accidunt, multa audiunt

a Doo, sed paucia loquuntur. Lege in Scriptura dicta et multitia Gabrielis ad B. Virginem et ad Zachariam, Raphaelis ad Tobiam, Michaelis ad Daniellum : videbis verba eorum esse rara et per pauca, ac subinde nulla. Simili modo « regum et principium est multa audire, paucia loqui, » ait Philosophus. Rursum angelii dum invicem loquuntur, uno conceptu quasi una vox, et uno mensis ieiū id faciunt, ut docent Scholastici in tractatu *De locutione angelorum*. Idem imitatur viri magni et sapientes.

Quinto, qui natura humana sapientiae modum nobis insinuat. Primo enim animalia sapientiora parvum vocalia effecti, ut elephantes, simias, leones : hi enim varas, sed efficas dant voces. Rursum aves canores sunt modicorum tempore cantant, philomelae, merulae, cyeni ; garrula vero et stridula, ut passerines et hirundines, perpetuo pipiunt et garrisunt. Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, epist. 1 ad *Celestium* argumentum ejus taciturnitatem, respondet per apologum cynorum et hirundinum, tritumque de eis proverbium : « Tunc cantabant cyeni, cum graculi taceuerint. » Sane una in morte cyenea cyeni vox gravior est omnibus graculorum stridoribus.

Simili modo magna et prestantia corpora, ut orbis omnes coelestes, motum omnem, qui maximum, continuos et velocissimos est, sine voce et strepitu in silento peragunt. Alque haec est silens harmonia, et harmonicum silentium cororum, quod celebrat Job dicens, cap. xxxviii, vers. 37 : « quis enarrabit celorum rationem, et concentum celi quis dormire faciet ? » Rursum in Scriptura legimus celos subinde aperitos, sed raro, et non nisi gravi de causa, ad Dei laudem et hominum salutem, ut cum celi pluerunt mamma, Exod. xvii; cum Pater e coelis vocem dedit in baptismio Christi : « Hic est Filius meus dilectus, » Math. iii, 16; cum Stephanus obiens martyrium vidit celos aperitos, ac Christum stantem a dextris Dei, ad ei optimundum, ad dandum ei victoriam et coronam. Mysticis celi sunt Apostoli et Sancti, juxta illud Psal. xviii, 1 : « Celi enarrant gloriam Dei. » Sancti ergo celos imitantur, ut os non aperiant nisi ad laudem Dei et salutem proximorum, ut scilicet mamma coelestis sapientiae et charitatis in eos effundant. Id de se jactabat Manes heresiarcha, qui se propterea vocabat Manicheum, quasi mamma effusorem; sed revera erat *pax*, id est *insanus*, et Manicheus, id est *mania* et *insania* effusor : saudet vero sit Manachenus, id est *manna effusor*.

Sexto, quia fabrica hominis, puta organa audiendi et loquendi, id ipsum hominem docent. Primo enim solus homo rationalis inter omnia animalia vim loquendi, vocemque articulata effermandi accepit, ut discreta rationis comitem et pedissequam esse linguam ; camque nihil eloqui debere, nisi quod ratio prius loquendum dictavit et jusserit.

Apollodorus dicebat. « optimos homines in d.

Secundo, Deus homini dedit aures aperatas, ut multa audiret; linguam vero duobus claviculis circumsepsit, nimurum dentibus et labris, ut esset tardiloquus.

Tertio, Deus homini dedit duas aures, et uniam linguam, ut innueret duplo plura illi audienda esse, quam proloquenda. Unde S. Basilissus *De Vera Virginitate* : « Duas aures, inquit, unam linguam nobis effinxit, quasi et duplex discipline causa audire debeamus, et ad ea que interrogatorum sequitur alia proportione contractum referre sermonem. Castigata ergo locutione prudens virgo utetur, cumque tempestive oportuerit quenampli alloqui, multo audierit plura quam dicit. »

Quarto, aurum officium unum est, scilicet audiare : lingue plura, videlicet loqui, cibum nostrum a commodo discernere, sapere, comedere, et in stomachum trahi. Unde Varro linguam a ligando cibo dictam putat. Ita Lactantius, lib. *De Opificio Dei*, cap. x.

Denique loquaces et garruli sunt pueri et femine, in quibus minus est rationis, sapientiae et cerebri; viri vero sapientiores, magisque cordata sunt pauciloqui. Garrulitas ergo signum est insipientis, aut minoris *spiritus* : silentium vero sapientiae et limati judicii. Unde et nonnulli futuum derivant a fando, quod fari gestiat, et quidvis efficiat. Nam, ut at Sapiens, Prov. xvii, 27 : « Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est, et pretiosi spiritus (qui sciellit spiritum novit cohibere, ne in verba temeraria erumpat; seu cuius pretiosi, id est rari et maturi, sunt sermones) vir eruditus : stultus quoque si tamquam sapiens reputabitur ; » et Prover. xxix, 20 : « Videlicet hominem velocem ad loquendum ? stultitia magis speranda est, quam illius correptio ; » et Eccl. xi, 29 : « In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientum os illorum, ut os non aperiant nisi corde consulto. Hinc qui pueros instituent, docent eos multa audire, et paucia loqui, sicut Plutarchus, *De Officio auditu*. Qui et tractatus concludens : « Recte vivendi, inquit, tirocinium est bene audire. » Sic et Sapiens, Prov. i, 8 : « Audi, inquit, fili mi, disciplinam patris tuu, » etc., frumentum subdit : « Ut addatur gratia capitum tuo, et torque collo tuo. » Porro res omnium difficillimum sum tamcerdote et audire, ut Gellius, lib. I, cap. ix. Vere S. Bernardus, *De Interiori domo*, l. : « Multum loqui, inquit, stolidus est : lingua dicatur, quia linguit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo. Ligat, et ligari non potest ; labilis est, et teneri non potest, sed labitur et fallitur. Labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta ; uno ictu multos percutit et interficit. »

Septimo, hunc sapientiae modum docerunt omnes prisci sapientes, tam gentiles, quam Christiani. Acceperit Gentiles paucos selectosque et multis.

Apollodorus dicebat. « optimos homines in d.

cendo brevissimos esse, » ait Stobaeus, serm. 31. citor philomela, et quod lugens canat. Audi Martialis, lib. XIV :

Flet philomela nefas incesti Terros; et quae
Muta puella fuit, garula fertur avis.

Ibidem Charillus roganti, cur Lyergus tam paucas leges dedisset Laccedemonis? « Quia inquit, paucia loquenteribus paucis etiam legibus est opus, » sensit nimurum pleraque mala ex multiloquio nasci. Ibidem.

Accipe fideles et Christianos : Sponsa Ecclesia a Christo sponso audit *Psalm. XLIV*, 11 : « Audi, filia, et vide, et inclina aeren tuum, et obliviscere populum tuum, et dominum patris tuu, et concupiscentiam decorem tuum ; quoniam ipse est Dominus Deus tuus, » *Deut. XXVII*, 9 : « Attende et audi Israe, » *Septuaginta, audi Israel*. Tace, quod preceptum pulcherrimum vocal Philo, libro *Quis regnum divinarum heres*. S. Joannes Baptista, *Joan. III*, 29, se nuncupat amicum sponsi (Christi), qui stat et audiit eum, et gaudio gaudet propter eum sponsi. »

S. Gregorius Nazianzenus, epist. 98 ad *Cledonium* : « Sermones, ait, tacemus, ut que loqui opus sit discamus ; » et epist. 402 ad *Eualium* : « Tu solitudini et immodico Jejunio das operam, ego silentio, » S. Ambrosius, lib. *Officium*, cap. II : « Lex dicit, ait : Audi Israel Dominum Deum tuum. Non dicit : Loquere, sed Audi. Ideo Eva lapsa est, quia locuta est viro, que non audierat a Domino Deo suo. Prima vox Dei dicit tibi : Audi, si audis, custodi vias tuas ; et si lapsus es, cito corrigere. Tace ergo prius et audi, et non delinques in lingua tua. »

S. Basilissus in monasterio silentium coluit per tredecim annos, totus vacans lectio sacre Scripturae et orationi : silentium enim est verbi nutrimentum, ut docet S. Gregorius, hom. 12 super *Ezechiel* ; qui et lib. V *Moral.* cap. VIII : « Silere, ait, est mentem a terrenorum desideriorum voce restringere, ut ad superna attollatur, » *juxta illud Psalm. XLV* : « Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus. » Tertullianus in *stile strictus* est et concisus, idemque nervosus et efficax, reque ac S. Hieronymus.

S. Augustinus, in *Psalm. LI* : « Sicut, inquit, eligis quo vescaris, sic elige quo loquaris. » Idem in *Psalm. CXXIX*, explicant illud, *Vir linguis non dirigetur*. « Qualis, inquit, esse debet servus Dei ? ut magis optet audire, quam dicere ; sic scriptum est : Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et si fieri potest, hoc cupiat, non habere necessitatem loquendi et docendi ; sed audiare illum cui dicatur : Auditui meo dabis gaudium et letitiam. Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in voluntate, vocem doctrine in necessitate. » Et mox : « Quid mihi de re pusilla longa texis proemia ? » Lacon de *Luscinia* dixit : « Vox es, præterea illi. » Idem dicas garrulo ; et tamen *luscinia* di-

lata breviloquentia vocata *Laconismus*. Cum ergo Abderitarum legatus apud Agidem dicendi finem non faceret, ac responsum postularet. Agis respondit : illud tuis renuntia, quantum temporis tibi opus fuit ad dicendum, tantum me silentem audire. » Ita ei loquacitatem exprobavit, teste Plutarcheo in *Lacon*.

Idem Samiorum legatis multiloquii dixerunt : « Prima sumus oblitii, postrema non intelleximus, quia prima non meminimus. » Idem ibidem. Laebotus cuidam prolixo in sermone dixit : « Quid mihi de re pusilla longa texis proemia ? » Lacon de *Luscinia* dixit : « Vox es, præterea illi. » Idem dicas garrulo ; et tamen *luscinia* di-

ad eos qui foris sunt.» Unde concludit: «Non ergo amemus magis exteriora, sed interiora. De interioribus gaudeamus, in exterioribus autem necessitatem habeamus, non voluptatem.» Idem in Evangelio secundum Lucam, serm. 32: «Praedestinati in vitam eternam, inquit, operibus loquantur, non vocibus;» et serm. 69 *De Tempore*: «Noe, inquit, et tacebat vox, opere loquebatur: silebat lingua, fabricatione clamabat, a scilicet imminere diluvium: ut hoc enim evaderet, fabricabat arcum.

S. Bernardus, serm. 18 in *Cant.*, ait doctorem debere esse concham audiendo et retinendo, non canalem, effundendo duntaxat verba sapientiae, instar Christi, «de eius plenitudine omnes accipimus. Disce, inquit, tu non nisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha immitetur fontem. Non manu illo in rivum, nec in lacum extenditur, domes suis satietur aquis, etc. Implore prius, et sic curato effundere.» Idem in *Octo punctis perfectionis*: «Bis, ait, ad limam veniant verba, quam semel ad linguam. Plus diligas audire, quam audiri; ut interrogatio magis aperiat os tuum, quam ad nos interrogata respondere.» De silento plura dixi *Threor.* iii, 26; *Isaiae* xxx, 15, et cap. xxxii, 17. Mora itaque pensanda sunt verba, et ad rationis obrussam exanimanda, ut non nisi clave mentis os pandamus. Illa S. Chrysostomus in *Psalm.* l: «Os nostrum, ait, perpetuo custodiamus, rationem ei tanquam clavem adhibentes.» *Proverb.* xxix, 11: «Totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt et reservat in posterum. Quem locum illustrant Septuaginta: «Totam iram suam profert insipientis: sapiens autem dispensat per partes.» *Explicit* Cassianus, *Collat.* 16, cap. xxvii, quid sit per partes iram dispensare; «sapientis autem paulatim eam maturitate consili ac moderationis extenuat et expellit.» Nec minus congrue Seneca, lib. II *De Ira*, cap. xviii: «Maximum remedium est ira mora: desinet, si exceptat; nec universam illam tentaveris tollere: graves habet impetus primos. Tota vincetur, dum partibus carpitur.» Ille vero in animo ad hoc præstandum, luculent illi versus Ovidii, III *Tristium*, eleg. 3:

Quo quisque est major, magis est placibilis ira:
Et facies motus mens generous capit.

Ita Julius Caesar omnes conjuratorum epistolam simul exsusit, quod tantopere celebrat Seneca, lib. II *De Ira*, cap. xxiii: «Gratissimum enim præterit genus venia (adde etiam tutissimum) ne scire quid quisque peccasset.»

ET TARDUS AD IRAM. — Ut ira velox et predominans non preventiat, secumque in preceptra trahat rationem et voluntatem; sed tardie eam velut pedisseque sequatur, nec nisi jussa aculeum suum exerat, ubi opus arduum iram, quasi tem virtutis exposcit. Jungit S. Jacobus tardum

ad iram tardo ad loquendum. *Primo*, quasi sigerens remedium tardiloquentiae, q. d. Vis esse tardus ad loquendum, esto tardus ad iram. Communiter enim precipitatio lingue oritur ex precipitatione mentis, quam parit ira; et viceversa precipitatio lingue parit iugula, iras et rixas: sicut ex adverso tardiloquentia facit hominem tardum ad iram. *Secundo*, quia, ut ait S. Gregorius, lib. V *Moral.* xxx: «Per iram sapientia perditur, ut quid, quoque ordine agendum sit omnino nesciator: quia nimur intelligenti lucem subtrahit, cum mente permovendo confundit.» Idem docet Sapiens, *Eccles.* vi, 10: «Ne sis velox ad iracundiam, quia ira in iuveni stulti requiescit.» *Efficiacissimum enim irae remedium est*, vindicta, vel operis in ira concepti dilatio, ait Seneca, lib. III *De Ira*, cap. 1. Unde Athenodorus philosophus abiens ultimum hoc monitum dedit Augustus Cesar: «Iratus nil dicat, aut facias, priusquam alphabetum integrum recitavisses,» teste Plutarachus in Vita Augusti. Sapientius S. Ambrosius, Theodosio Imperatore qui ira, licet ex parte justa, commotus, Thessalonicenses iussicerat necari, praepiceat ut legem condere, qua neci a se adjudicatos vetaret plebi ante trigesimum diem a lata sententia elapsum. Ita nimur Deus laneos habet pedes, sed ferreas manus; quia tardo ad vindictam pede proceditur, sed cum accedit, aeriter punit, et tarditatem vindictae gravitate compensat.

Praelate S. Gregorius, lib. V *Moral.*, cap. xxx, damna ira recensens: «Per iram, inquit, gratia vite socialis amittitur, concordia rumpitur, lex veritatis amittitur, Spiritus Sancti splendor exclusitur; ira stimulis accusorum cor palpitat, corpus tremit, lingua se prepedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur amici;» et Cassianus, *Collat.* XVI, cap. xxvi: «Hæc, ait, natura est ira, ut dilata linguescat et pereat, protula vero magis magisque confagret. Dilatanda ergo alique amplienda sunt peccata, non angustis pusillanimitatis arcata, iracundie turbulenti estibus opplearunt;» et paulo ante docet, iram vincentam esse non fuga, sed amplexus ejus cui irascimur. «Nisi enim, inquit, iracundia proximi humili statim satisfactione vincentur, provocat eam fugiens potius, quam declinat.» Idem, lib. VIII *De Inst.* renunt., cap. vi, docet iram nobis datum, ut irascimur vitiis, ea que perimamus. Unde Nazianzenus in carmine *De Ira*: «Irascor, inquit, ira demoni intus condito;» quia ira ex homine facit feram, puta leonem, tigridem, serpantem, imo diabolum; ut iratus et furens non videatur esse homo, sed dampnum incarnatus.

Remedia quibus vincenda est ira, assignavi *Ephes.* iv, 25. Plura vide apud S. Basilium, Senecam et Plutarachum, tract. *De Ira*; Cassianum, toto lib. VIII *De Inst.* renunt.; et S. Gregorium, lib. V *Moral.* cap. xxx, ad illud Job v: «Virum

statuum interficit iracundia;» et S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, xxi, 21, inter alia ait: «Morum tranquillitas usu quodam affectionis proposito in naturam vertatur, ira ratione reprimatur; si preoccupaverit mentem, ne reliquias locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Si non poteris mitigare mentem, reprime linguam.» Et inferius: «Si irascimini, nolite pecare, sed vincite ratione iracundiam. Verte certe sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti es- tis, et non peccatis. Qui enim sibi irascitur, quia cito commotus est, desinit irasci alteri: qui autem vult iram suam justam probare, plus inflammat, et citio in culpam cadit. Melior est autem secundum Salomonem, qui iracundiam continet quam qui urbem capi: quia ira etiam fortis capi.» At enim Salomon, *Proverb.* xvi, 32: «Me- lior est patiens viro fortis; et qui dominatur animo suo, fortior est expugnatorum urbum.»

20. IRA ENIM VIRI JUSTITIA DEI NON OPERATOR. — Deus enim sine ira cum tranquillitate judicat, *Sapient.* xii, 18. Unde S. Clemens, lib. II *Constit.*, cap. XXXVII: «Ubi est ira, inquit, ibi non est Dominus, sed amica Satana. Hinc Elias iratus cultoribus Baal, vidit Deum in specie non turbinis, sed aurea lenis, quae symbolum est mansuetudinis animique placidi et sereni.» *III Reg.* xii, 12. Nomina «justitiam» pra aliis virtutibus, quia ira induit nomen et praetextum justitiae: iratus enim putat asserit se justam sceleris et injurie sibi irogata ultionem depescere. Ira ergo justitia specie se velat et palliat.

Jam variis hic dant sensus. *Primo*, Cajetanus, q. d. Deus ad operandum et exercendam justitiam non constituit iram, sed judices: illi ergo justitiam justamque vindictam exercant, non ira et iratus, esto possit, viresque habeat ad se ulescendum.

Secondo, Nilus abbas, tract. *De Ira*, explicat, q. d. Ira non amat, sed odit justitiam, ac proinde adeo non operatur justitiam, ut in justitiam, servitiam et crudelitatem operetur: est enim misericordia parum dicitur, sed plus significatur.

Tertio, S. Hieronymus, lib. II *Contra Pelag.*: Ira, inquit, dei justa est et justitiam operatur, quia dei ira quietia est et ratione ducitur: ne enim in Deo aliud est ira quam appetitus justitiae jus- tagne vindictæ; ira vero viri injusta est, quia de perturbata mente procedit.

Quarto, S. Gregorius, lib. V *Moral.*, cap. xxx: «Ira viri, inquit, justitiam non operatur, quia dum perturbata mens judicium sue rationis exasperat, omne quod furor suggestum rectum putat.» Ira ergo pro justitia substitutum furorem, eumque censem esse justitiam, quia adeo cœca est mentemque excoecat, ut unum contrariaorum pro altero cernat: velut si quis turbato visu, id quod album est cerneret nigrum, et vice versa.

Quinto, genuine et adæquate «justitia» hic ge-

neratim sumitur pro qualibet virtute, q. d. Ira non operatur id quod justum, equum, ratione consummum et sanctum est, sed multa perpetrat contra mansuetudinem, charitatem, patientiam, prudenter, aequitatem ceterasque virtutes, quas exigit et complectitur justitia Christiana. Alludit S. Jacobus ad *Ecclesiastici* 1, 28: «Qui sine timore est, græce ἀνὴρ οὐαδός, id est, vir animosus, audax et iracundus (audacia enim eique affinis ira opponitur timori, ut docent Ethici), non poterit justificari: iracundia enim animositas illius, subversio illius est.» Ira ergo extinguit in animo irati omnem patientiam, humanitatem, charitatem, justitiam, etc.

Recite S. Thomas, III part., *Quast.* XV, art. 9, ad 1, querens an in Christo fuerit ira, cum S. Jacobus dicat iram non operari justitiam, respondet iram tunc proprie dicti operari, cum prevent rationem quamcum secum rapit ad operandum: secum est cum sequitur rationem ejusque est instrumentum, ut fuit in Christo et Sanctis. «Ira, inquit, dupliciter se habet in homine; quandoque enim prevent rationem, et trahit eam secum ad operandum, et tunc proprie ira dicitur operari: nam operatio tribuatur principali agenti. Et secundum hoc intelligitur, quod ira viri justitiae Dei non operatur. Quandoque vero ira sequitur rationem, et est quasi instrumentum ipsius; et tunc operatio quæ est justitiae, non attribuitur ira, sed ratione;» quæ ira uitetur quasi cote animi ad opus arduum, v. 3. justæ vindictæ. Accepit hoc S. Thomas a S. Gregorio, qui lib. VII, *epist.* 162, ad Recaredum, regem Gotherum, monens eum ne in regendo iram admisceat: «Curandum, inquit, est, ne ira surrept. No fiat citius omne quod licet. Ira quippe cum delinquentium culpas exequitur, non debet quasi domina preire, sed post rationis tergum velut ancilla famulari, ut ad faciem jussa veniat; nam si semel mentem ceperit, justum esse deputat etiam quod crudeliter fecit. Hinc enim scriptum est: Ira viri justitiae Dei non operatur.» Ex adverso de S. Mose dicitur *Ecclesiastici* XLV, 4: «In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne.» Ita S. Augustinus, *epist.* 73 ad *Auxilium*, Episcopum juvenem, qui ex ira videbatur precipitasse sententiam excommunicationis in Clasicianum, monet ut ore, et exclamat ad Deum: «Turbarunt est pra ira oculus meus: miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; ut porrigit dexteram suam, et comprimat iracundiam tuam, et tranquillet mentem tuam ad videndum faciendumque justitiam. Sicut enim scriptum est: Ira viri justitiae Dei non operatur.» Ita S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xxi, laudat Architam philosophum, quod ad villicum suum dixerit: «O te infelicem, quam te afflictarem nisi iratus essem! Sed eliam David armatum dexteram in indignatione compresserat: et bellatores adversus Nabai ad ultiōrem paratos, Abigail depreca-

tione revocaverat, » I Regum xxv. Idem Ambrosius, *De obitu Theodosii Imperatoris*, cum laudat et iominatu ire, dicens: «Beneficium se putabat, et hinc prior erat venire, cum fuisset commotio major iracundiae. Prerogativa ignoscendi erat indignatum fuisse, et optabatur in eo, quod in aliis timebatur, ut irascitur, » Idem lib. II Offic. cap. vii: « David, inquit, fortis in prolio, mansuetus in imperio, paciens in convitio, ferre magis promptius quam referre injurias. Ideo tamen charus erat omnibus, ut juvenis ad regnum eum petenter invitus, resistent cogere, senex ne prelio interesseret a suis rego-retur, quod malent omnes pro ipso periclitari, quam ipsum pro omnibus. »

21. PROPTER QUOD ABJICIENTES OMNEM IMMUNDITIAM, ET ABUNDANTIAM MALITIAM, IN MANSUETUDINE SUSCIPTE INSTITUT VERBUM. — Multi hec referunt ad iram, de qua proxime sermo precessit, q. d. Ut abjiciatis iram, abjecte immunditas cupiditates: haec enim dum amantur, excitant iras et rixas contra eos qui easdem amunt et nobis eripere aut præterire satagunt. Alii, q. d. Cum ira non justiam, sed injustitiam, omnemque iniuritatem operetur, haec de causa eam abicie; quia ipsa animam facit immunditiam eamque soriditatem, excitando motus ambitionis, avaritiae, invidie, luxurie omniumque cupiditatem; sed praesertim malitiae et malignitatis, puta odio, vindicta, calunnia, homicidii, etc.

Aptius hoc referunt ad omnis precedentia, etiam remotiorem, ac preseruum ad vers. 18, ubi dixit: «Voluntarie nos genuit verbo veritatis; » hoc enim vocat hic « insitum verbum quod protest salvare animas, » q. d. Cum regenerati simus verbo veritatis, effectique filii Dei, satagamus hanc regenerationem, novamque vitam et filiationem divinam tueri et conservare, ideoque abiciamus omnem immunditiam et malitiam, que eam vel maculant, vel infirmant, vel intermunt. Porro, in nomine *immunditiam* respicit ad concupiscentiam, a qua nos tentari, trahique ad mortem dixit, vers. 14 et 15; in nomine vero *malitia* respicit ad iram, quam immediate ante eavendam monerat: tam enim concupiscentia, quam quasi ingenis probrum et delectus; hec enim facit vos persecutioni cedere, patientiam perdere, fidem prodere. Ita Catharinus.

Pro *immunditiam* grecæ est *παρείᾳ*, id est, spurcitia, sordes, fex, retributum, situs, squalor, illuvies, pector: cum vero transferunt ad animalium, significat avaritiam, animum illiberalem, pareum et sordidum. Inde enim *παρείᾳ*; vocatur sordidus, spurcus, illiberalis, avarus. Proprie ergo S. Jacobus taxat hic avaritiam: hec enim suscitat iras, litas et iugias; hieque erat prima *Antitato* Christianorum: dum enim ob fidem Christi a Judeis et Gentilibus patiebantur persecutionem de rapina bonorum, tentabat eos avaritia, ut ea conservarent, non tantum ad impatiendum, sed et ad fidem, vel negandam vel certe dissimulandam. Tantum itaque tentationis, de qua

initio fusa egit, fontem et radicem, ut ea succela succidat tentationem. q. d. O Christiani, patimini spoliacionem bonorum propter Christum: ea spernите, omnemque eorum cupiditatem et avaritiam ex animo evellite: ita facile sustinebita omnem habe persecutionem; ita stabitis firmi et constantes in fide, gratia novaque generatione Christi, quam ultra suscepistis; *παρείᾳ* enim, et sordidi animi est, ut bona caduca retineas, perdere fidem, gratiam, animam ipsumque Deum. Sic hodie *παρείᾳ* sunt avari, qui ut aliquot obulos, denarios vel aureos lucentur, fallunt, frandant, pejerant, negligunt sacram Missæ officium die festo, alasque Dei leges violant. Hi enim obolo, vel denario instar Jude vendunt Christum, id est, Christi legem, gratiam, amicitiam, suamque conscientiam et vitam æternam. Unde merito de ea dixit Apostolus 1 Timoth. vers. 10: « Radix omnium malorum est cupiditas, » grace *παρείᾳ*, id est cupidio pecuniae, sive avaritiae. Hoc sensu accepi potest *immunditiam*, ut virtut Noster, pro cordibus avaritiae; ut omnem immunditudinem abiecere sit idem, quod omnes sordes avaritiae abiecere. Porro hec avaritia non in solis opibus, sed in qualibet alia re locum habet, ut mox pluribus dicam.

Secondo tamen *παρείᾳ*, id est *spurcita*, potest significare luxuriam, gulam omniaque vita carnalia, que proprie vocantur « immunditia, » quia in se spurca sunt, et corpus animumque conspurcat, juxta illud Apostoli 1 Cor. vi, 18: « Omne peccatum quodemque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. » Ita per immunditiam vita carnis accipit Beda, Thomas Anglicus, Salmeron et alii passim. Preclare Clemens Alexandrinus, orat. ad Gentes: « Ego, ait, calcare terram didici, non adorare. »

ET ABUNDANTIAM MALITIAM. — Perperam Beza vertit, et *excrementum malitiae*: *παρείᾳ* enim abundantiam significat, non excrementum. Queres: Quenam hec malitia? *Primo*, aliqui accipiunt nimium sollicitudinem rerum temporalium, quam ex animis fidelium volens evellere Christus, dicit Matth. vi, 34: « Sufficit diei malitia, » id est, sollicitudo et afflictio « sua. » Hee enim sollicito inflammat iram, impatientiam, aliarumque tentationum, de quibus egit S. Jacobus, est causa.

Secondo, ali pro *malitia* vertunt timiditatem, ignaviam, probrum, dedecoris: hec enim significat Graecum *κακά* apud Thueydidem et Demosthenem, q. d. Abiecte nimiam timiditatem et ignaviam quasi ingenis probrum et delectus; hec enim facit vos persecutioni cedere, patientiam perdere, fidem prodere. Ita Catharinus.

Tertio, ali propriæ « malitiæ » accipiunt pro animo malo, pravo, fallaci, versuto, duplici, superbo, noceodi cupidio. Ita Hugo per *abundantiam malitiae* accipit abundantem pravitatem cordis, sed latenter; quae proinde dicitur abundans,

qua « simulata equitas est duplex iniquitas. » Sic et Glossa Interlinearis: Abundantia malitia, inquit, est interior pravitas, peculiaris improbris qui abundant divitias, preseruum cupido vindictæ, ait Lyranus.

Quarto, *κακά*, id est *malitia*, sumi potest pro *κακά*, id est *malitiae*, maledicent et maleficentia, qua quis fit maledicus et calumniator, aliquo vexat et turbat. Sic Callimachus pictor dictus est *κακόντων τοπογράφος*, quasi *κακών τοπογράφος*, id est, maledicens, improbus, accusans suam artem et picturam, de quo Plinii, lib. XXIV, cap. ix: « Ex omnibus, ait, maxime insignis est Callimachus, calumnior sui, nec finem habens diligenter: ob id *κακόντων* appellatus, memorabil exemplo adhucendi cursus modum. » Tales *κακά* sunt multi, qui omnia censem, carpunt, improbant, spernunt: itaque omnibus molestias, sibi odia et rixas creant. Quocirca Hugo ait immunditatem esse in cogitatione prava, militiam in voluntate perversa, abundantiam malitiae in operatione iniqua.

Quinto, OEcumenius et Beda per « abundantiam malitiae » accipiunt peccandi consuetudinem, habitudinem, perficiam et destinatum propositum.

Sexto, Cajetanus, Scarus et Salmeron « malitiam » generaliter accipiunt pro quovis vita quam voluntas ad malum accidit; ideoque vocari « abundantiam malitiae », quia scilicet malitia abundat, imo exuberet in perniciem aliorum.

Septimo, ali consent per exaggerationem hic addi « abundantiam malitiae »: id enim esse quod immunditatem, sed eam aggravare ex exaggerare: Gentes enim in immunditatem et luxuriam erant profuse, ideoque abundantes in malitia abundat, imo exuberet in perniciem aliorum.

Omnis hi sensus probabiles sunt, probabiliter tamen, nostraque Latina versioni congruentes videntur tertius et quartus. Ubi advertit « abundantiam malitiae » hic veterari a Jacobo, non quasi parceris malitiae permissitudin; sed *κακά* significat proprietatem malitiae, q. d. Abiecte malitiam, quia ipsa ex sua natura et inde ebullit, abundat et redundat in omnem malum; siue enim vinum recentebus ebullit egerrite continuo spumas et feces: sic malitia semper ebullit, eructat et suggest quaslibet malas cogitationes, locutiones et actiones, omnesque fraudes et nocendi artes. Sic peccatum malitiae opponitur peccato infirmitatis vel fragilitatis; Theologi enim peccatum ex sua causa in tres distinguunt species: aliud enim committitur ex ignorancia, aliud ex infirmitate, aliud ex malitia.

Denique Emmanuel Sa, et Maldonatus in Notis ad novum Testamentum, quas vidi legique in Collegio Romano, censem hic esse hebraismum, et « abundantiam malitiae » idem sit, quod abundantia mala, id est, quidquid male abundat, omnis superfluitas. Hanc enim significat *παρείᾳ*, *παρείᾳ* enim est superfluitas, reden-

dantia, exuberantia et omne id quod modum exceedit, puta excessus qui honesti et rationis limites transgreditur; siue recte opponitur ei *κακά*: haec enim sunt duo extrema, ideoque vitiosa, nimurum *παρείᾳ* et *παρείᾳ*, id est *avaricia* et *superfluitas*, parcimonia et prodigalitas, que cavedanda monet S. Jacobus, ut teneat medium in quo consistit virtus, q. d. Nolite esse parci nec prodigi; nolite esse sordidi et avari, nec superflui et profusi in vestris opibus, sumptibus, familiis, actibus et rebus quibuslibet; sed in omnibus aetere mediocritatem servate, ac cor ab omni affectu sequere ac defectu vitioso liberum, ut sit capax seminis divini et faciliter suscipiat insitum verbum salutis. Hic sensus valde congruus, nervous et connexus est. Ubi nota, *κακά*; tam ad *παρείᾳ* quam ad *παρείᾳ* referri posse, quasi dicit: Cave omne malam, tam avaritiam et temeritatem, quam copiam et superfluitatem: est enim utriusque adversa bona tam tenacitas, quam copia, v. g. tenacitas veritatis bona est, sequere ac copia liberalitatis sive eleemosyne. Docet ergo S. Jacobus malitiam et vitium in extremis consistere, puta in excessu et defectu; bonitatem vero et virtutem in medio, puta in moderatione et mediocritate: ideoque omnes surculos et fibras malitiae et corda nostro esse evellendas, ut ei virtus inseratur; ut nimurum semen verbi divini ei inseri, coherere, radices agere, et honorum operibus fruges germinare ac producere possit.

In MANSUETUDINE. — « Mansuetudinem » appetit malitia: mansuetudo enim facit cor docile capaxque seminis verbi divini, cuius incepit et indecet facit malitia, juxta illud Eccl. v, 13: « Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas et cum sapientia proferas responsum verum. » Mansuetudo enim est mentis serenitas, tranquillitas, claritas, que facile capit sapientiam, cernitque omne verum: unde ipsa est quasi aqua limpida, vel speculum tersum, in quo rerum imagines clare perspicuntur; ex adverso malitia et ira est mentis turbatio, tumultus, tempestas et obscuritas: unde similis est aque turbida et speculo pulveribus obducto, in quo nihil recte videri potest, preseruum quia sicut malitia et ira individua comes est superbia, ita mansuetudinis comes et socia est humilitas, que necessaria et optima ad sapientiam est dispositio, adeoque eam a Deo emendando meretur accipere. Insuper mansuetudinem exigit S. Jacobus uti matrem patientie, que fidelibus illo anno in tanta persecutionibus et tribulationibus erat necessaria; quam prouide eis vers. 4 et deinceps impense commendavit.

SUSCIPITE, — id est, susceptum retinet; significatur enim actus non inchoatus, sed continuatus et perfectus. Loquitur enim fidelibus, qui jam verbum fidei suscepserant, quos monet ut illud studiose conservent, augent et promoveant. INSTITUM VERBUM. — Male OEcumenius *κακά* veritatis,

COMMENTARIA IN EPISTOLAM S. JACOBI, CAP. I.

rationem, quae opponitur iis : agitur enim hic de verbo, non de ratione ; unde Syrus vertit, *verbum quod est insitum in natura nostra*, grece *τύπος*, quod Ὀἰκουμένης et Vatabius vertunt, *naturale, nativum, verum, non fictum, sicut Sap.*

xii, 10, ex adverso vocatur τύπος; νωνάζει, *naturālis malitia obstinatior. Melius illi passim hic*

τύπον *vertunt, inditum, inseratum, implantatum,*

sicut fit cum ramus unius arboris alteri inseri-

tur, et ut agricola loquuntur, inoculatur, vel

implastratur, quam Graeci et Latini vocant em-

phyteutis. Sic enim *Niemus* *pomo arbori inseri-*

ramum piri, per eumque producere pira. Simil-

modo voluntaria nostra inseritur Dei verbum, fi-

des et grata quasi surculus et ramus divinus, por-

eumque voluntas nostra producit opera supernatu-

ralia fidei, spel, charitatis, patientiae, martyrii

ceterarumque virtutum. Ubi adverte, ~ insitum

significare verbum Dei, fidem et gratiam non esse

nobis conaturalia, sed aliunde, puta divinitus in-

sita, ideoqua gratis et supernatura. Secundo,

opera fidei et gratiae non tam esse tribuenda

voluntati, quam fidei et gratiae : ex voluntate

enim tantum accipiunt libertatem, scilicet quod

sint opera vitalia, humana et libera; ex fide vero

et gratia accipiunt suam dignitatem et speciem,

scilicet quod sint opera supernatura fidei, chari-

titatis et gratiae : sicut arbor pomus cum per

insertum ramum piri producit pira, esto succum

sum ei communiceat; tamen quod pira producat,

non poma, ramo piri inserto acceptum ferre debet;

non sibi. Alii S. Paulus et Scriptura vice versa

dicit nos inseri Christo, quasi Christus sit arbor;

eius nos quasi rami vel surculi inserimur, ut ab

eo vitam, succum et vigorem gratiae sugamus,

juxta illud Roman. vi, 3 : Si complantati facti

sumus similitudinem mortis ejus, simus et mun-

dus, ut eum repararet et renovaret.

Sexto, *sicut ramus colligatur arbori ut coales-*

catur : ita colligata est divinitas humanitatis per

vinculum unionis hypostaticae. Praecare S. Ber-

nardus, serm. 3 De Virg. Nativit. : Nihil Deo sub-

limbus, inquit, nihil vultus limo, et tamen tanta

dignatio Deus descendit in lumen, tanquam

dignitate limus ascendit ad Deum, ut quidquid

in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quidquid

pertulit limus, Deus in illo pertulisse dicatur. ~

Hinc secundum, nonnulli in insitum verbum ~

accipiunt Bucharistiam. In ea enim Christus no-

nostroque stomacho et menti realiter et sub-

stantialiter inseritur et quasi inoculatur ; sed ita

ut nos potius converiat in ~, quam ipse conver-

tatur in nostram substantialitatem et qualitatem, ut

ali S. Augustinus. Verum hoc mysticum est, non

literale.

Alii per ~ verbum insitum ~ accipiunt Christum

cruci affixum. Arbor enim crucis erat lignum sil-

vestre et sterile ; juxta illud : Maledictus omnis

qui pendet in ligne, » Galat. cap. iii, vers. 13.

Christus autem generosus et fecundum fuit vir-

gultum, juxta illud Isaiae iv, 2 : In illa die erit

germen Domini in magnificencia, et gloria, et fruc-

tus terra sublimis. » Hoc igitur virgultum per

clavos insitum et innexum fuit in cruce, tuncque

crux uberrimos orbi protulit fructus, juxta illud

Jerem. xxxiii, 15 : Germinare faciam David ger-

mentum justitiae. » Verum hic sensus accommodati-

tus est et concionatorius, non genuinus.

Tertio, ~ verbum insitum ~ est Verbum Dei,

puta S. Scripturam et Evangelium. Ita Beda, Glossa,

vinos, dulcissimos et optimos produxit ; vice

versa dici potest, quod humanitas quasi ramus

in Christo inserta sit Verbo et divinitati quasi

arbori et truncu. Deitas enim et hypostasis di-

naturale, natiuum, verum, non fictum, sicut Sap.

xii, 10, ex adverso vocatur τύπος; νωνάζει, *naturālis*

malitia obstinatior. Melius illi passim hic

τύπον *vertunt, inditum, inseratum, implantatum,*

sicut fit cum ramus unius arboris alteri inseri-

tur, et ut agricola loquuntur, inoculatur, vel

implastratur, quam Graeci et Latini vocant em-

phyteutis. Sic enim *Niemus* *pomo arbori inseri-*

ramum piri, per eumque producere pira. Simil-

modo voluntaria nostra inseritur Dei verbum, fi-

des et grata quasi surculus et ramus divinus, por-

eumque voluntas nostra producit opera supernatu-

ralia fidei, spel, charitatis, patientiae, martyrii

ceterarumque virtutum. Ubi adverte, ~ insitum

significare verbum Dei, fidem et gratiam non esse

nobis conaturalia, sed aliunde, puta divinitus in-

sita, ideoqua gratis et supernatura. Secundo,

opera fidei et gratiae non tam esse tribuenda

voluntati, quam fidei et gratiae : ex voluntate

enim tantum accipiunt libertatem, scilicet quod

sint opera vitalia, humana et libera; ex fide vero

et gratia accipiunt suam dignitatem et speciem,

scilicet quod sint opera supernatura fidei, chari-

titatis et gratiae : sicut arbor pomus cum per

insertum ramum piri producit pira, esto succum

sum ei communiceat; tamen quod pira producat,

non poma, ramo piri inserto acceptum ferre debet;

non sibi. Alii S. Paulus et Scriptura vice versa

dicit nos inseri Christo, quasi Christus sit arbor;

eius nos quasi rami vel surculi inserimur, ut ab

eo vitam, succum et vigorem gratiae sugamus,

juxta illud Roman. vi, 3 : Si complantati facti

sumus similitudinem mortis ejus, simus et mun-

dus, ut eum repararet et renovaret.

Sexto, *sicut ramus colligatur arbori ut coales-*

catur : ita colligata est divinitas humanitatis per

vinculum unionis hypostaticae. Praecare S. Ber-

nardus, serm. 3 De Virg. Nativit. : Nihil Deo sub-

limbus, inquit, nihil vultus limo, et tamen tanta

dignatio Deus descendit in lumen, tanquam

dignitate limus ascendit ad Deum, ut quidquid

in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quidquid

pertulit limus, Deus in illo pertulisse dicatur. ~

Hinc secundum, nonnulli in insitum verbum ~

accipiunt Bucharistiam. In ea enim Christus no-

nostroque stomacho et menti realiter et sub-

stantialiter inseritur et quasi inoculatur ; sed ita

ut nos potius converiat in ~, quam ipse conver-

tatur in nostram substantialitatem et qualitatem, ut

ali S. Augustinus. Verum hoc mysticum est, non

literale.

Alii per ~ verbum insitum ~ accipiunt Christum

cruci affixum. Arbor enim crucis erat lignum sil-

vestre et sterile ; juxta illud : Maledictus omnis

qui pendet in ligne, » Galat. cap. iii, vers. 13.

Christus autem generosus et fecundum fuit vir-

gultum, juxta illud Isaiae iv, 2 : In illa die erit

germen Domini in magnificencia, et gloria, et fruc-

tus terra sublimis. » Hoc igitur virgultum per

clavos insitum et innexum fuit in cruce, tuncque

crux uberrimos orbi protulit fructus, juxta illud

Jerem. xxxiii, 15 : Germinare faciam David ger-

mentum justitiae. » Verum hic sensus accommodati-

tus est et concionatorius, non genuinus.

Tertio, ~ verbum insitum ~ est Verbum Dei,

puta S. Scripturam et Evangelium. Ita Beda, Glossa,

COMMENTARIA IN EPISTOLAM S. JACOBI, CAP. I.

81

Σεγένιος, Catharinus et Cajetanus. Dicitur ~ insi-

tum, ut distinguatur a congenito, puta a lumine

rationis nobis a natura ingenerato. Unde S. Thom-

mas explicans illud Ephes. cap. vi, 18, Et gladium

spiritus, quod est verbum Dei : Prædictio, inquit,

dicitur gladius spiritus, quia non penetrat usque

ad spiritum, nisi ducatur a Spiritu Sancto. » Di-

citur ergo ~ insitum, ~ quia per Apostolorum

prædicationem et audientium fidem animis cre-

dentum a Spiritu Sancto inseritur et inspiratur.

Ubi nota apposita analogias inoculationis sur-

culi in arborem et insitionis verbi in animam.

Multe enim conditiones in insitione arborum

servandas sunt, quas recensit Colonna lib. V,

cap. xi; Varro, lib. De Rust.; Plinius, lib. XVII,

cap. xiv, et alii. Prima est, sicut ramus per insi-

tionis arboris inseritur, ita Christus per prædi-

cationem et fidem menti inditur. Secunda, sicut

ramus nativus prescinditur ut alterius melior in-

seratur, ut in lege viri circumdebetar caro

propreta, ut fides insereretur Ecclesiæ et gra-

tiae Dei : in lege autem nova circumeferuntur anima

res peccata et vita, ut Deum in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut De-

positus in corpore inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

res peccata et vita inseratur, ut in corpore inseratur,

ut in corpore res peccata et vita inseratur, ut in

corpore res peccata et vita inseratur, ut in corpore

</